

Нозим Хикмат

БИР СЕВГИ АФСОНАСИ
(3 парда, 5 кўринишли пьеса)

Қатнашувчилар:

Фарҳод.
Беҳзод — **Фарҳоднинг**
отаси.
Вазир.
Келган киши.
10 Мунажжим.
Ҳакимбоши.
Ашраф.
Устабоши.
Дарвиш.
Жарчи.
Бағдодлик.
Пакана одам.
Новча одам.
20 Ишчи.
Биринчи шаҳарлик.
Иккинчи шаҳарлик.
Учинчи шаҳарлик.
Маҳинбону.

Ширин — Маҳинбонунинг
синглиси.
Энага.
Сарвиноз.
Болалик хотин.
Биринчи ёш қиз.
Иккинчи ёш қиз.
Кичик терак.
Темир тоғ.
Гурзи.
Қора қоя.
Сув.
Қуёш.
Кулувчи анор.
Йиғлоқи беҳи.
Булбул.
Буғулар ва жайронлар.
Чўлпон юлдуз.
Халқ.

Ғафур Ғулом таржимаси

БИРИНЧИ ПАРДА

Пролог

Парда орқасидан жарчининг овози эшитилади.

Ж а р ч и. Эшитинглар, эшитинглар, шаҳримизнинг аҳолиси, эшитинглар, эшитинглар султонимизнинг фармонларини! Эшитинглар, шаҳар аҳли, ёшу қари — етти ёшдан етмиш ёшгача, ҳаммаларингиз эшитинглар, эшитмадим деманглар...

Жарчи пардаси ёпиқ турган саҳнанинг ўртасига келади, қўлидаги фармонни ўпиб, бошига тегизганидан сўнг очиб ўқий бошлайди.

«Арзинликлар, ёшу қари — етти ёшдан етмиш ёшгача — ҳаммангиз қулоқ солинг... Бизким шоҳ Салим қизи, ҳукмронингиз Маҳинбону, ҳаммангизга сўзимиз равшан бўлсинким, биз адолатни каппоннинг тарозусида эмас, заргарнинг мисқол тарозусида ўлчаймиз, ёдингиздадир, ёдингиздадир, шаҳарни душман аскарлари қуршаб олганда Арабузенги деган жасур аёл сингари жангга кириб, энг номдор паҳлавонларни ер билан яксон қилган эдик, ҳолбуки биз аёл кишимиз, қоматимиз сарв новдасидан ҳам нозикроқ, қўнғир қора сочларимиз эса... тўпиқларимизни ўпиб ётибди, арзинликлар, сўзимизга қулоқ солинг, сўзимиз ҳаммага! Яккаю ягона синглимиз қирқ кундан буён касал ётипти. Қимки бизни бу кулфатдан халос этса, синглимизни даволаса, истаса — қирқ мамлакат, истаса — қирқ туя хазина берамиз. Арзин шаҳрининг аҳолиси, ёшу қари — етти ёшдан етмиш ёшгача ҳаммангизга...»

Қўлидаги фармонни ўпиб, таъзим билан бошига қўяди, кета бошлайди.

Эшитинглар, эшитинглар, шаҳримизнинг аҳолиси, эшитинглар, султонимизнинг буйруғини эшитинглар, эшитмадим деманглар! (*Кетади.*)

Биринчи кўриниш

Маҳинбону саройи. Тун. Чироқлар ёнган. Маҳинбону, вазир, ҳақимбоши, мунажжим, энага, Сарвиноз. Ши-

рин катда ётибди. Вазир билан ҳақимбоши эшик ёнида тик турибдилар. Мунажжим очиқ деразадан юлдузкўрар дурбинда юлдузларга қарайди. Маҳинбону Шириннинг бош томонида, кафти билан чеккаларини сиқиб, овоз чиқармай йиғламоқда. Маҳинбонунинг оёқ томонида энага чўкка тушиб, тебраниб ўтирибди. Катнинг нариги томонида Сарвиноз катта елпигич билан Ширинни елпимоқда. Узоқ-узоқлардан жарчининг овози эшитилади.

10 Жарчи. Шаҳримизнинг аҳолиси, эшитинглар, эшитинглар, эшитинглар, султонимизнинг фармонини эшитинглар, эшитинглар...

Жарчининг овози секин-секин йироқлашиб йўқолади.

Маҳинбону (бошини кўтариб, кўмак сўрагандек атрофга боқади). Эй менинг вазирим...

Вазир. Маликам...

Маҳинбону. Қулоқ сол, ҳақимбоши...

Ҳақимбоши. Буюринг...

Маҳинбону. Сен мунажжим...

Мунажжим. Фармонингизга мунтазирман...

0 Маҳинбону. Энагам!

Энага. Энаганг айлансин, мен бу ерда, жигарим, оёқларинг тегкинасидаман...

Маҳинбону яна эски аҳволига қайтади, йиғлайди, жарчининг овози яна узоқлардан келади.

Жарчи. «Эй, арзинликлар! Эшитмадим, деманглар, яккаю ягона синглимиз қирқ кундан буён касал ётибди...»

Жарчининг овози тинади.

30 Мунажжим (ўзича). Синглиси ўладими-қолади-ми, бунга юлдузларнинг заррача алоқаси йўқлигини бу хотин билмайди.

Вазир (ўзича). Нақадар гўзал-а, нақадар гўзал хотин. Ҳатто йиғлаганда ҳам ҳуени бузилмайди. Ё, раббий!

Сарвиноз (ўзича). Елпийвериб қўлларим ҳам узилгудек бўлди.

Ҳақимбоши (ўзича). Оҳ, маликам, ҳозир-ку оддий хотинлардек ўксиб-ўксиб йиғлаяпсан. Шу туришингда менинг хотинимдан фарқинг йўқ. Аммо... синглинг ўлса борми, бутун аламингни мендан оласан!

10 Маҳинбону (яна бошини кўтариб атрофдагиларга бирма-бир қарайди). Қани, айтинг, менинг ва-

зири, мунажжимим, ҳақимбошим, умид йўқми? Яккаю ягона сингилгинам ўлиб кетаверадимми?

Энага. Ҳадеб ич-этингни еяверма, болагинам... Оёқларингдан ўпай!

Маҳинбону (эски ҳолига қайтади. Ўзича). Индамайдилар... Майли, индамаганлари яхши. Агар «Энди умид йўқ» дея кўрсалар, Ширинимдан илгари менинг жоним чиқиб кетади. Сурмаларим юзларимга суркалиб кетди, кўзимга кириб ачитаяпти... Йиғлайвериб киприкларим тўкиладиган бўлди... Сурма ҳам қуриб кетсин, киприкларим ҳам!..

Мунажжим (ўзича). Шу топда бир рубой ижод этмоқ керак. Чунончи, шундай деб бошласак: «Юлдузлар...»

Энага (ўзича). Буни қаранг-а. Ҳалигача пайқамаган эканман, вазирнинг соқоли ҳам анчагина оқариб қолибди!..

Мунажжим (ўзича). Рубойни «юлдузлар», деб бошласак бўлмас экан... Қелишмайди... Бўлганда ҳам... Ҳа-ҳа, топдим, шундай деб бошлаш керак: «Қул бўлсанг ҳам, подшо бўлсанг ҳам...» Энди, «бўлсанг ҳам» сўзларига қофия топиш керак...

Сарвиноз (ўзича). Энага қурғурнинг ҳадеб лапанглайвериши ҳам жонимга тегди. Елпиғич билан калласига бир туширсаммикан?

Вазир (ўзича). Юзига қараб тўёлмайман. Ҳатто йиғлаганда ҳам ҳусни бузилмайди-я.

Маҳинбону (Шириннинг юзига қарайди. Ўзича). Кошки ҳеч бўлмаса бир қимирлаб қўйсаю бўйнимдан кучоқлаб, «Опа!», деса.

Ҳақимбоши (ўзича). Нима бўлса ҳам, султоним, отангга тортдинг... Отанг шоҳ Салим ўлимидан беш минут бурун устозимнинг бўйнини кесишга буюрган эди.

Мунажжим (ўзича). Иккинчи мисра ҳам тайёр. Учинчи мисрага ўтамиз. Бу мисрага «юлдузлар» мос келади... Қандай бошласак экан? «Юлдузларни», дебми?.. «Юлдузларга», дебми?.. йўқ... «Юлдузларнинг», деб бошлаймиз!

Ҳақимбоши (ўзича). Сенинг панжаларингдан калламини қутқазиб қолишим керак. Саройдан қочмоқ қийин эмас... Ализоданинг карвони эртага Ҳиндистонга жўнайди... Бирор минг олтин берсам, Ализода мени яшириб ўзи билан олиб кетади.

Вазир. Шукрки, кексамаң, бу гўзал чехранинг қариганини кўрмайман.

М у н а ж ж и м (*Ўзича*). «Хоҳ ерга жо бўлсанг ҳам»
...Ёмон айтилмади. Ёддан чиқмаслиги учун яна бир так-
рор қилиб қўяйликчи:

Қул бўлсанг ҳам, подшо бўлсанг ҳам,
Хоҳ шоҳ, хоҳ ғамга мубтало бўлсанг ҳам
Бу билан юлдузларнинг ҳеч бир иши йўқ,
Хоҳ ҳаёт, хоҳ ерга жо бўлсанг ҳам...

10 *Ҳ а к и м б о ш и* (*Ўзича*). Ализодага беришга минг
олтин кўплик қилади... У хасис озроғига ҳам кўнавера-
ди. Тагин, борди-ю, касал тузалиб қолса, унда нима бў-
лади?.. Тузалмаса-чи? Унда, худо ҳаққи, Маҳинбону
бўйнимни уздиради!

С а р в и н о з (*Ўзича*). Қорним очди. Бунинг устига,
шундай чанқадимки, тилларим қовжираб кетяпти.

Ҳ а к и м б о ш и (*Ўзича*). Ализодага етти юз олтин
бераман. Йўқ, йўқ, етти юз ҳам кўп... Беш юз бераман...
Хўп, бирданига бемор тузалиб қолса, унда нима бў-
лади?

20 *М а ҳ и н б о н у* (*энагага*). Бир пиёла сув бер!
Э н а г а. Шарбат олиб кела қолай. Сен қулупнай
эзилган шарбатни яхши кўрасан-ку...

М а ҳ и н б о н у. Йўқ, сув келтир!

С а р в и н о з (*Ўзича*). Ҳойнаҳой ҳали менинг рўпа-
рамда қултиллашиб сув ҳам ичади!

Э н а г а сувга чиқиб кетади.

30 *М а ҳ и н б о н у* (*яна Ширинга тикилади. Ўзича*). Оҳ,
онагинам ўлмаганда эди! Агар мен касал бўлиб, шу аҳ-
волга тушсам, Ширин ҳам мен учун шунчалик куюнар-
миди? Ё бўлмаса тахтимни эгаллаш хаёлида қувонар-
миди? Балки ўзи ҳам фарқига бормай, ихтиёрсиз шуни
ўйлаган бўлар эди... Эҳтимол озгина бўлса ҳам севи-
нармиди... Мен-чи! Отам ўлганда унинг тахтига ўтира-
ман, деб қувонганмидим?.. Нима учун бундай хаёллар-
га бораёпман?

В а з и р (*Ўзича*). Қаранг-а, қанчалик хаёлга чўмиб
кетди. Ким билсин — хаёлидан нималар кечмоқда
экан? Қани энди, у қиёматгача шу хилда хаёл суриб
ўтирса-ю, мен маҳлиё бўлиб томоша қилаверсам!

40 *М а ҳ и н б о н у* (*Ўзича*). Ҳеч бўлмаса қимирласа эди!
Опагинанг ўргилсин! Мана шу бармоқчасини бир қи-
мирлатса эди! Киприклари мунча узун. Менинг киприк-
ларимдан ҳам узунми?

М у н а ж ж и м (*Ўзича*). Бу сукут, бу жимжитликни

қаранг-а. Узоқда, жуда узоқ-узоқларда — юлдузлар кўк юзида ором олган ерларда ҳам худди шундай сукут ва жимжитлик...

Маҳинбону (севинганидан қичқириб ўрнидан турлади). Қимирлади. Кўрдингизми? (*Кўрсатиб.*) Сингилгинам (*кўрсатиб*) қўлини мана шундай қилиб қимирлатди. Кўрдингизми? Жавоб берсаларинг-чи! Сизга айтаяпман! Кўрдингизми? Еки кўр бўлганмисиз? (*Сарвинозга.*) Сен ҳам кўрмадингми? Шу кўр бўлгур кўзларинг кўрмадимми? (*Бирданига юмшаб.*) Сен кўрдинг-а, Сарвиноз, кўрдинг!

Сарвиноз. Кўрдим, султоним, кўрдим. Ана шу қўлини мана бундай қилиб...

Маҳинбону (ҳакимбошига). Нега қаққайиб турибсан? Ахир, сен ҳакимсан! Қелиб касалга қарасанг-чи! Қўлини қимирлатди, деяпман. Ё менга ишонмайсанми?

Ҳакимбоши (келиб касалнинг биллагини ушлади). Ишонаман, султоним, ишонаман. Ишонмасликка ҳаддим борми?

Маҳинбону. Мана бу қўлини қимирлатди. Демак, сен ҳам кўрибсан-да?

Ҳакимбоши. Кўрдим, маликам.

Маҳинбону (мунажжимга). Мунажжим, юлдузларга бир қараб қўйсанг-чи. Шириннинг юлдузига қара, уларнинг авзоида бирор ўзгариш йўқмикан?

Мунажжим (юлдуз кўрар трубага қараб). Бор, бор, ўзгариш бор. Ширин султоннинг юлдузи Ҳамал буржининг қиронидан чиқиб...

Маҳинбону (бақириб мунажжимнинг сўзини кесади). Ёлғон, ёлғон айтаяпсан, ҳаммангиз ёлғон айтаяпсиз! Ёлғон! Ёлғон!

Бирданига жим бўлади.

Ҳакимбоши (ўзича). Қочиб қолиш керак.

Маҳинбону (ўзича). Бунча чийилладим. Товушим ўзимнинг қулоғимга ҳам ёқмади.

Вазир (ўзича). Ғазабланганда ҳам гўзал-а!

Маҳинбону (оғир-оғир, салмоқли, лекин дўқ билан гапиради). Бирортангиздан яхшилик чиқмайди. Бирингиз вазир, бирингиз ҳакимбоши, бирингиз мунажжим бўлатуриб, бирор ишнинг улдасидан чиқолмайсиз. Ўн бешгина ёшда, навқирон ўлиб кетаяпти. Арзин шаҳрини худо мўтарсин. Тонг отгандан буён жарчи чақиради-ю, бирор киши ёрдамга келгани йўқ. Энди нима

қилишимни биламан. Мана, кўриб турибсиз, йиғлаётганим ҳам, бақираётганим ҳам йўқ. Сарой дарвозасидан синглимнинг тобути билан баравар сизнинг ҳам кесилган каллаларингиз чиқади. Ҳаммангизнинг бўйингизни кестираман, сеникиними ҳақимбоши, энг аввал! Сеникини, мунажжим, (*вазирга*) сеникини ҳам... Арзинликларни-ку, етти ёшидан етмиш ёшигача қилич дамидан ўтказаман! Ҳаммасини! Ҳаммасини!..

- 10 *Э на га кўза кўтариб киради ва ундан пиёлага сув қуйиб, Маҳинбону га узатади.*

Э на га. Ташқи қопқадан хабар келди. Қандайдир бир киши ҳузурингизга кирмоқчи эмиш. Қасалимизни даволаш...

Маҳинбону. Уша одамни тезда олиб келинглар! Балки ёрдам берар...

Вазир билан э на га ташқарига чиқади, ҳақимбоши ҳам уларга эргашиб чиқмоқчи бўлади.

- 20 Маҳинбону (*ҳақимбошига*). Сен қол. Сен уминингни йўқотган одамсан. Келаётган одамга икки оғиз ваҳима гап гапира қолсанг, бу ерга киргунча шўрликнинг қанот-қуйруғи синиб, қилар ишини билмай қолади...

Мунажжим (*ўзича*). Бу киши ҳам беморни тузата олмаса...

Ҳақимбоши (*ўзича*). Агар у тузата олса, ҳақимбошилиқ қўлдан кетади. Оҳ, кошки шу топда қаттиқ ер қимирласа, ёки ёнғин чиқа қолса эди!..

- 30 Маҳинбону (*ўзича*). Бу келаётган ёшмикан ёки қаримикан?

Ҳақимбоши (*ўзича*). Шу чироқни ағдариб юборсам...

Маҳинбону (*ўзича*). Ширинни тузата олади... кўнглим сезиб турибди...

Ҳақимбоши (*ўзича*). Жинни бўлиб қолмасам яхши эди.

Мунажжим (*ўзича*). Агар у касални тузатмаса, бизни ўлди деяверинг!

- 40 Сарвиноз (*ўзича*). Шунақаям уйқум келдики. Ҳозир йиқиламан.

Маҳинбону (*ўзича*). Ширингинамни қутқаради!..

Ҳақимбоши (*ўзича*). Қочиш керак. Аммо қандай қилиб? Дарҳол қочиш керак.

М у н а ж ж и м (*ўзича*). «Бу билан юлдузларнинг ҳеч бир иши йўқ». Юлдузларнинг иши бўлмаса-бўлмас, аммо тирик қолишим...

М а ҳ и н б о н у (*ўзича*). Ешми ёки қаримикан?

М у н а ж ж и м (*ўзича*). Ҳеч ҳам ўлгим йўқ. (*Беихтиёр, товуш чиқариб гапиради.*) Ўлгим йўқ...

М а ҳ и н б о н у (*мунажжимга*). Нима дединг?

М у н а ж ж и м. Менми? Ҳеч нима деганим йўқ, султоним...

М а ҳ и н б о н у (*Сарвинозга*). Ойнани олиб кел.

Сарвиноз елпигични қўйиб, кумуш ойнани олиб Маҳинбону га тутади. Маҳинбону бошидаги рўмолини ва қошларини тутатади.

(*Ўзича.*) Чиндан ҳам, айтганларича гўзалманми?

Ҳ а к и м б о ш и (*ўзича*). Қочиш керак.

М у н а ж ж и м (*ўзича*). Ҳақимбошининг бўйнини уздирсалар арзийди.

М а ҳ и н б о н у (*ўзича*). Қиприklarим тўкилиб кетгандир, деб ўйлаган эдим. Ҳеч нима қилмабди. Фақатгина кўзларим бир оз қизарибди.

М у н а ж ж и м (*ўзича*). Менинг гуноҳим нима? Жаллод мени аввало тиз чўктиради, кейин рост туриб, болтасини кўтариб, энсамга қараб, менинг энсамга, яъни бўйнимга-я, бир туширади! Войбўй... Кейин десаңг... қўрқиб кетаяпман!

М а ҳ и н б о н у (*Сарвинозга*). Олиб қўй.

Сарвиноз ойнани қўйиб, яна елпий бошлайди.

М у н а ж ж и м. Ижозат берсангиз, султоним, минорага чиқиб, у ердан юлдузларни кузатсам.

М а ҳ и н б о н у. Йўқ. Шу ерда тур, балки, ҳалиги киши сендан бирор нарса сўраб қолар...

М у н а ж ж и м (*ўзича*). Ҳақимбоши билан бирлашиб, шу иккала хотиннинг бўғзидан хиппа... Яширин нарвон қаерга қўйилганлигини биламан... Қочамиз... Бу масалада ҳазиллашиб бўлмайди.

Мунажжим орқа ўгириб турган Маҳинбону га қараб бир қадам ташлайди. Ҳақимбоши ҳам ўрнидан қўзғалиб қўяди. Сарвиноз мудраб елпийди. Худди шу топда вазир, знага ва нотаниш киши кириб келади. Нотаниш киши ҳурмат билан Маҳинбону га салом беради.

Келган киши. Тангри ёр бўлсин, султоним. (Ҳақимбоши ва мунажжимга ғалати қилиб қарайди.) Қайғуларинг унут бўлсин!

Маҳинбону (*ўзича*). Мунча ҳам бадбашара одам экан бу!

Келган киши. Қасал кишингиз бор экан... (*Ширинни кўрсатиб*.) Шуми?

Маҳинбону. Сен Арзинликмисан?

Келган киши. Йўқ.

Маҳинбону. Ҳакиммисан?

Келган киши. Йўқ.

10 Маҳинбону. Мунажжиммисан?

Келган киши. Йўқ.

Маҳинбону. Ҳиндмисан?

Келган киши. Йўқ. Ҳиндлар гўзал бўлади. Ҳол буки сен мени киришим билан «мунча ҳам бадбашара одам экан!» деб хаёлингдан ўтказдинг.

Маҳинбону (*чўчиб*). Буни сен қаердан билдинг?

Келган киши. Қани, қасални кўрайлик-чи.

Келган киши Шириннинг ёнига боради, эгилиб Шириннинг томирини кўради, кўз-қовоқларини очиб-ёпади, кейин қаддини кўтаради.

20 Синглинг гўзаллиги тилларда дostonдир, аммо мен мунчалик гўзалдир деб ўйламаган эдим. Ҳозир нимани ўйлаганингни айтиб берайми?

Маҳинбону. Йўқ-йўқ. Керак эмас...

Келган киши. Беморимиз хавф остида, тонггача тирик қоладими, йўқми, номаълум. Тўғрисини айтганда — бир соатга бормаиди.

Маҳинбону. Менга шу хабарни айтмоқ учун келганмидинг?

30 Келган киши. Йўқ. Мен сенга синглингни софайтиришимни айтгани келганман.

Маҳинбону. Худога шукур!

Келган киши. Аммо уч шартим бор.

Маҳинбону. Истаганингни тила!

Келган киши. Сендан ўзим учун тилайдиган ҳеч тилагим йўқ. На ваъда қилганинг — қирқ мамлакатингни тилайман, на хазинангни ташиб олишга қирқта туя бор. Шуни бир марта билиб қўй, шоҳ Салимнинг қизи Маҳинбону!

Маҳинбону. Шартларингни қабул қиламан!

40 Келган киши. Шундай бўлса, аввало (*Сарвинозни кўрсатиб*), шу қизгинанинг елпигич елпийвериб қўллари толиб кетган, қорни ҳам оч, жўнат, дам олсин. Мунажжиминг кетмоқчи. Унга ҳам жавоб бер, кетсин.

Маҳинбону. Кетинглар.

Келган киши. Бу ерга ҳеч ким кирмасин.

Маҳинбону. Яхши.

Келган киши. Сўнг буйруқ бер, синглинг учун алоҳида бир кўшк сарой қурсинлар.

Маҳинбону. Шириним учун бир эмас, минг кўшк қурдираман.

Келган киши. Учинчи шартимга келганда... (Ҳакимбошига ўғирилиб.) Уйлаганинг тўғри эмас, ҳа-кимбоши. Амалингни тортиб олмоқчи эмасман... Йўқ, асло шайтон эмасман. Мен инсонларнинг зеҳнларидан ўтказган ҳаёлларини англай олишни ўрганганман, хо-лос. Бир оз машаққат чекиб машқ қилинса, буни ҳам-ма ҳам ўргана олади. (Маҳинбонуга ўғирилиб.) Учинчи шартим... Синглингни соғаймоғи ва яшамоғи шу шарт-га боғлиқ. (Бир нафас жимлик.) Жуда узоқ йўлдан келдим, сувсадим. Сув беринглар.

Маҳинбону (энагага). Сув бер.

Энага (сув қуйиб беради). Шифо бўлсин.

Келган киши. Сувингиз шакардан ҳам ширин.

Энага. Сарой учун атайлаб Темиртоғдаги булоқ-дан келтирамиз.

Келган киши. Биламан. Арзин шаҳрининг ўзи-да ичиб бўладиган сув йўқ. Чашмаларидан сув эмас, йиринг оқаяпти.

Маҳинбону. Учинчи шартингни айтмадинг-ку.

Келган киши. Сен Ширинни жуда ҳам севасан, Маҳинбону. Ҳеч бир опа ўз сингисини сенчалик севган эмас, сендай севмайди ҳам. Сен ўз синглингни қутқар-моқ учун жонингни, тахтингни... (Бирданига вазирга ўғирилиб.) Уйлаганинг тўғри эмас, вазир. Сабр қил, сўзимни тамом қилай. (Маҳинбонуга.) Сен ўз синглин-ни қутқармоқ учун тожингни, тахтингни бермоққа ҳам тайёрсан. Биламан, лекин бунчаликка эҳтиёж йўқ. (Бир нафас сўзини тўхтатади. Сукут.) Сув ичким келаяпти... (Сувни олиб ўзи қуйиб ичади.) Чиндан ҳам сувингиз муз солинган шарбатга ўхшайди.

Энага. Шифо бўлсин!

Келган киши. Лекин шаҳар халқи сувсизлик-дан қирилмоқда. Чашмалардан сув эмас, ахлат оқаяп-ти. (Бирданига ҳакимбошига қараб.) Яна тополмадинг, ҳакимбоши, яна тўғри ўйламадинг. Учинчи шартим ша-ҳарга сув келтириш эмас. Шаҳарга Темиртоғдан сув келтириш учун қанчалик меҳнат қилинганлигини жуда яхши биламан.

Вазир. Баланд тоғларни кесиб ўтишнинг имкони йўқ.

Келган киши. Биламан. (*Ҳакимбошига ўғирилиб.*) Ана холос, кўрдингми ҳакимбоши, энди қулай йўл топдим, ҳеч нимани ўйламаганим бўлсин, деб ўйлаяпсан, ваҳолонки, шунинг ўзи ҳам ўйлаш.

Маҳинбону. Учинчи шартинг нима эди?

Келган киши. Жуда ҳам чўзиб юбораяпти, деб мендан шундай жаҳлинг чиқаяптики, синглингни соғайтиришимга ишонмасанг шу топдаёқ бўйнимни уздирар эдинг.

10 Маҳинбону. Учинчи шартинг нима эди?

Келган киши. Синглингнинг соғайиши учун сен бир нарсадан кечишинг лозим. Лекин бу нарсадан кеча олармикансан ёки йўқми — бунисини билмайман.

Маҳинбону. Учинчи шартинг нима эди?

Келган киши (*ҳакимбошига*). Ана, тагин ўйламоққа бошладинг, ҳакимбоши, шундай расво гапни ўйладингки! Ҳолбуки, мен хотинлардан сен ўйлаган нарсаларни сўрай олмайдиган даражада кекса, бадбашара, фақир кишиман.

20 Маҳинбону. Талабинг нима?..

Келган киши. Сен менинг учун эмас, синглинг учун, синглингнинг тузалиши учун бир нарсангдан кечишинг керак.

Маҳинбону. Қани ҳозир нима ҳақда ўйлаганлигини топиб кўр-чи?

Келган киши. Ҳозир «Синглимнинг яшамоғи учун менинг ўлишим керак бўлармикан... Майли ўлишга розиман» деб ўйлаяпсан. «Ишқилиб азоб чекмасдан, тўсатдан ўлсам» деб ўйлаяпсан. Сўнгра, ана, ўзингнинг ҳам ақлинг етмаган бир қайту қалбингга тушди.

30 (*Бирданига вазир томонга ўғирилиб.*) Йўқ, вазир, султонинг жонини бермоғи лозим эмас, аммо шундай бир нарсасидан кечмоғи лозимки, сенга қолса ўшанинг ўрнига жонини бергани афзалроқ бўларди...

Вазир. Бас... Тушундим, тушундим! Лаънати! (*Маҳинбонуга.*) Ҳузурингиздан ҳайданг, бу жодугарни!

Келган киши (*Маҳинбонуга*). Кетайми?

Маҳинбону (*сесканиб*). Нима? Қаерга? Сен ахир, синглимни соғайтирмоқчи эдинг-ку?

40 Вазир. Бу талаб қилган нарсани берманг, султоним... Бу малъуннинг калласини олдинг!

Келган киши (*Маҳинбонуга*). Шоҳ Салимнинг қизи, сен ғоят гўзалсан! Мулойим баданинг эса, етти йилда бир очиладиган гул баргидан ҳам нозикроқ... Манглайинг тонготар ёруғидай. Қалам қошларинг, оху

кўзларинг... сузгун қора қошларинг, тим қора ва қуюқ киприкларинг... Бурнинг-чи, мрамрдан ясалгандай мунтазам... Лабларинг Стамбул қулупнайидек, болу олучасидек қипқизил... Шоҳ Салимнинг қизи, сен ўз синглингдан ҳам гўзалсан!

В а з и р. Сўзлатманг, бу иблисни, султоним!

Келган киши. Шоҳ Салим қизи, шоҳ Салим қизи! Бу нозик теринг қуруқ чинор япроғига айланажак. Сариқ, қовжираган, гудур-будур... Бу қошлар тўкилиб, кўзлар куйдирган калланинг кўзларидай бақрайиб қолади. Бурнинг узайиб кетади... Лабларинг шахрингдаги энг фақир одам жомасининг йиртиғидай осилиб қолади... Шунда ҳам, Маҳинбону, бари бир, мендай бадбашара бўлмайсан!

Маҳинбону. Нималарни жовраяпсан! Нима учун бу гапларни айтаяпсан?

В а з и р. Лаънати! Сўзлатманг буни!

Келган киши. Учинчи шартимни сўзлаяпман, Маҳинбону. Синглингнинг ўлмаслиги учун лозим бўлган учинчи шартим. Сен ўз гўзаллигингни унга берасан. Шунда синглинг ўлмай қолади.

В а з и р. Бундай қилолмайсан, султоним! Бундай шартни қабул қилишга ҳаққинг йўқ. Киприкларингнинг бир донасини юз минг...

Маҳинбону. Бас!..

Келган киши. Нималар ўйлаётганингни билаяпман, Маҳинбону. Жуда ҳам тез, жуда ҳам қарамақарши ўйлар ўйлаяпсан. Лекин мана энди ҳеч нимани ўйламай қўйдинг. Ҳатто ўйлаб кўришингнинг ўзини ҳам ўйламай қўйдинг... Мана энди хотиржам бўлдинг.

Маҳинбону. Ҳеч нима ўйлаётганим йўқ... Бўпти, учинчи шартингни ҳам қабул қилдим...

Келган киши. Мен ёлғон гапирмайман. Юзинг сўлади, қариб кетади, лекин вужудинг, юрагинг аввалгидай тоза, аввалгидай эҳтиросли, ҳамишагидай навқирон бўлиб қолади... «Шунисига ҳам шукр!» деб ўйлама. Йўқ, улар ҳам қариса, улар ҳам ўлса қайта яхши бўларди...

В а з и р. Султоним... Бекам!.. Ёлғизим...

Маҳинбону. Энди ишни чўзмайлик... Шартингизни қабул қилдим. Қабул қилдим, деяпман... Эшитаяпсизми? Қабул қилдим!

Келган киши. Мана шу ерга ўтир, қизим.

Маҳинбонунини томошабинларга орқа ўғиртириб ўтқзади. Бир чеккада турган катта кумуш косани олади-да, қўйнидан бир ши-

ша дорини чиқариб, унга қуяди. Косадан олов чиқа бошлайди. Яна қўйнидан бир гул билан битта қуруқ ёғоч чиқариб, уни ҳам косага солади. Аланга янада кучаяди. Қўрқиб кетган энага дуо ўқий бошлайди.

(Маҳинбонуга.) Қўрқма, қизим, жонинг сира оғримайди. Синглингнинг қўлини тут. (Маҳинбону болягидек то-

Ғафур Ғулом турк шоири Нозим Ҳикмат билан. Тошкент. 1958 йил.

10 мошабинларга орқа ўзирган ҳолда ўтирибди. Шириннинг қўлидан тутуди.) Бу гуноҳсиз ва покиза олов. Бу олов гуноҳсиз ва покиза бўлгани учун ҳам шафқатсиздир... Шу ўтда ёнган гулнинг гўзаллиги куйиб, кули

ёнаётган ёғоч куллари билан аралашиб кетгани сингари сенинг гўзаллигинг синглингни чулғаб олган ўлим билан худди шундай аралашиб, ёниб тамом бўлади. (*Ҳакимбошига.*) Сен кетишинг мумкин.

Ҳакимбоши чиқиб кетади.

Сен ҳам кетишинг мумкин, вазир.

Вазир. Йўқ, мен кетмайман. Мен шу ерда қолишим...

Келган киши. Ҳақлисан, кетма.

Маҳинбону (*энагага*). Йиғлама, энажон... Агар ўлим тўшагида ётган Ширин эмас, мен бўлганимда, Ширин ҳам шундай қилмасмиди, ахир?

Вазир. Йўқ, қилмас эди! Қасамёд этаманки, қилмас эди. Бундай ишни ҳеч бир хотин, ҳеч бир эркак қила олмасди, ҳеч ким!..

Маҳинбону. Вазирим, нима учун бундай аччиқ сўзлар айтаётисан? Мени десанг, бас қил... Сўзлама... Юзларимга қара. Юзларимга қара-чи, ўз юзимнинг қай аҳволга тушганини сенинг юзларингдан англайин.

Келган киши (*Маҳинбонуга*). Синглингни ўйла... Синглинг яна қайта бошдан аввалгидай, худди кийикдай атрофингда ўйноқлаб юради, кулади, овқат ейди, ухлайди, уйғонади. Умр кўради!

Маҳинбону. Юзимга қара, вазирим, юзимга қара... Жим, гапирма... Сен ҳам менга ўхшаб фақат бир нарсани ўйла. Менинг синглим ўлмайди!.. Менинг Шириним!..

Маҳинбонунинг юзидаги ўзгаришларни кўрган вазирнинг ранги аста-секин ўча бошлайди.

Келган киши. Сен сева олар экансан, шоҳ Салимнинг қизи... Сен сева билар экансан...

Маҳинбону. Нега рангинг ўчиб кетди, вазир. Нега кўзларингни мендан яшираяпсан? Илгарилари-ку қараб тўёлмас эдинг, мени кўрмади, деб ўйлайсанми?

Келган киши. Ана, кўраяпсанми? Синглингга секин-секин жон кираяпти. Ундан кўзингни узма, қимирлама.

Маҳинбону. Нима бўлди сенга, вазир? Сенинг юзларинг қариган, аммо сира ҳам хунук эмас. Онаминг юзи ҳам қариганда хунук бўлмаган эди. Меникичи? Энага, ойнани олиб келиб рўпарамга тут-чи. Йўқ... Қерак эмас, кейин қарарман... Кейин.

В а з и р. Бас! Худо ҳаққи, бас! Туринг бу ердан...
Синглингизни қўлини қўйиб юборинг... (*Вазир ханжарини чиқариб, ўз кўксига урмоқчи бўлади, келган киши дарҳол унинг қўлидан ханжарни тортиб олади.*)

Э на га. Вой!

Маҳинбону. У нима қилапти?

Келган киши. Тўхта! Қимирлама... Синглинг уй-
ронапти...

Вазир катга йўқилади.

10 В а з и р (*келган кишига*). Нега қўйиб бермадинг,
лаънати!

Келган киши. Сен қўрқоқлар каби севар экансан,
севганда ҳам фақат ўзинг учун. Севгинг шу эканки,
мени ўлдириш ўрнига ўзингга ханжар урмоқчисан.

Бу орада косадаги олов ёниб битади.

(*Маҳинбонуга.*) Олов ҳам ўчди, қизим... Синглинг
ўлимдан қутулди.

Маҳинбону. Менинг Шириним!..

Ширин аксиради.

20 Келган киши. Қара. Мана у кўзларини очаяпти.
Синглинг ўлимдан қутулди! Қўлини қўйиб юбор.

В а з и р. Ҳаммамиз худонинг ғазабига учрайлик!

Маҳинбону. Синглим, Шириним, азизим!..

Ширин қаддини ростлаб ўтиради. Маҳинбону Шириннинг тиззасига бош қўйиб юзини бекитади. Энага Шириннинг бўйнидан қучоқлайди. Ширин гўё кўрмаган, эшитмагандай. Келган киши шу пайтда секингина чиқиб кетади.

Э на га. Худога шукур!.. Худойимга минг қатла шукур!..

30 Ш и р и н. Энагажон... узоқ вақт касал ётдим... энди
тамом тузалдим, а? Опам қаерда? Опамга хабар берсангиз-чи!
(*Маҳинбону бошини кўтаради, Ширин Маҳинбонунини кўради*). Бу хотин ким?!

Иккинчи кўриниш

Ширин учун қурилаётган сарой боғи. Саройга чиқаверишида кенг зинапоя. Боғда пишиб ётган олмалар. Дарвиш, Беҳзод, устабодши, Ашраф, Фарҳод, ишчилар, шогирдлар. Фарҳод эшикнинг чап табақаси томонида баланд шотининг устига чиқиб, шарафага нақш чизмоқда. Ашраф шоти тагида нақш

40 *ўймоқда. Эшикнинг чап томонида сарой зинапоясининг ёнбошини*

Беҳзод бўямоқда. Устабоши билан Дарвиш саройни кўздан кечирмоқдалар. Ишчилардан биттаси бўёқ аралаштирмоқда, қолганлари усталарга ёрдам бермоқда.

Устабоши (*Дарвишга*). Ана шундай қилиб нақш ишлари битди дегунча, Ширинсултоннинг ҳам кўшки тайёр деган сўз...

Дарвиш. Неча киши, неча кун ишладиларинг?

Устабоши. Эҳҳа, тўрт юз чамали киши ишладик... Пойдеворини қўйганимизга ўн бир ой бўлди.

Дарвиш. Хўш, неча йил туриши мумкин?

Устабоши. Ўт тушмаса, бузиб юборилмаса, яхшилаб қараб турилса, бирор минг йиллик умри бор...

Дарвиш. Хўш, ундан кейин нима бўлади?

Устабоши. Ундан кейин нима бўлади деганингиз нимаси?

Беҳзод (*ишини қўйиб*). Ундан кейин чирийди, ўлади, дунё тургунча турмайди-ку, ахир!

Дарвиш. Ундай бўлса, нега бунча жон куйдираётибсиз?

Беҳзод. Нимага куйдираётибсиз дейсанми? Ўзинг нега нафас олаяпсан? Сенингча, минг йилдан кейин йиқилар экан деб, ишни тўхтатиб қўяйликми? Эртага йиқилса ҳам қурамыз, ҳа, йиқилса ҳам қурамыз.

Дарвиш. Яна йиқилади.

Беҳзод. Биз яна қураверамиз. Асос — йиқилмоқ эмас, қурмоқ. (*Фарҳодни кўрсатиб.*) Ҳу, шарафага нақшлар чизаётган йигитни кўраётибсанми? Пастда ишлаётгани эмас, тепадагисини. Менинг ўғлим бўлади. Оти Фарҳод. Тўрт кундан буён емасдан, ичмасдан, ухلامасдан...

Устабоши. Кечалари ҳам машғал ёқдириб...

Беҳзод. Ишляпти!

Устабоши. Мен кўп гапирдим, онаси келиб йиғлади, отаси койиди...

Беҳзод. Фойдаси йўқ. Нақшларини кўнгилдагидай қилиб чизмагунича, нақшлар орасида кўзга чалинар-чалинмас бир ерга «амали уста Фарҳод», деб ёзмагунича қўлидан буёқ қалами тушмайди.

Дарвиш. Ўзингиз ҳам, нақшингиз ҳам мангулик эмас. Ҳаммангиз ҳам ўлиб кетасиз.

Беҳзод. Биз яшаймиз, отахон, яшаймиз! (*Ўзи чизган нақшларни кўрсатиб.*) Сен бир оз яқинроқ келиб менинг нақшларимга қара-чи... Ўғлим-ку наққошликда мендан ўтиб кетди, аммо менинг мана бу новоти бўёғим ҳали уникидан яхшироқ!

Уста боши. Тўғри айтасан, уста Беҳзод. Бўёқ бо-
расида ҳали сен ҳаммадан устунсан. Аммо нусха соли-
шида Фарҳоддан ўтадиган наққош йўқ... Ҳарвақт би-
рор нарса ўйлаб топади! Айниқса, мана бу нақшни
кўргим келаяпти... Ишини тугатганда эди, мана бу шо-
тини олиб қўйиб кўрар эдик.

Ашраф. Уста, ҳой уста.

10 Уста боши. Ҳозир, Ашраф оға. *(Дарвишга.)* Сен
мана шу сояда бир оз дам олиб тур. Салдан кейин са-
ройни томоша қилдираман. *(Устабоши Ашрафнинг ол-
дига келади.)*

Ашраф *(чизган нақшларини кўрсатади)*. Битта
қараб қўйинг демоқчи эдим, тузукми?

Уста боши. Ҳай-ҳай-ҳай... Ёмон эмас, жуда яхши
чиқибди-ку-я. Фақат мана бу япроқлар... Япроқлар сал
жойига тушмагандай...

Ашраф. Япроқларга нима қилибди?

20 Уста боши. Япроқларга нима қилибди дедингми?
Мана ўзинг кўр, болам. Ашраф оға, билиб қўйки, биз-
нинг санъатда: «нима қилибди?» деб сўрадингми, иш
мушкуллашади... Наққош деганинг, қайси бўёқнинг,
қайси чизиқнинг нима учун, қандай келишиб-келишма-
ганини, ўринлаб-ўринламаганини тушунтириб бера ол-
майди-ю, аммо ўзи билиб туради... Дид керак, дид...

Беҳзод *(ишлаётган еридан гапга қўшилади)*. Ху-
до ҳақи, уста, менга қолса, наққош деган киши, билиб-
сезиб қўя қолгани кифоя эмас, шу камчилик нимадан,
нима учун эканини ҳам тушунтира билиши керак.

30 Уста боши. Гапинг тўғри, уста Беҳзод. Лекин сен
айтган наққош мингтадан битта чиқади...

Беҳзод. Менинг Фарҳодим ана шунақалардан.

Уста боши *(ўзича)*. Бу Беҳзод деганимиз ҳамма
ерда ўғлим дегани-деган.

Ашраф *(нақшларининг бир-икки ерини тузатиб,
устабошидан сўрайди)*. Хўш, энди нима дейсиз?

Уста боши. Ҳа... ана, бўлди. Баракалла... лекин
сенга бир гапни айтиб қўяй, болагинам Ашрафжон,
бизнинг бу наққошлик санъатимиз сенга ўхшаш юқори
мартабали йигитларнинг иши эмас...

40 Ашраф. Бу гапингиз билан нима демоқчи бўласиз?

Уста боши. Сен бизга ўхшама демоқчи бўлаётиб-
ман. Агар шайтон ўзининг айбини ўзи билганда эди,
ёрилиб ўларди, деганлари бежиз эмас. Мана биз ҳам,
ахир шунча юрган дурадгорлар, тошчақарлар, темир-
чилар, заргарлар ва бошқалар ўз санъатимизни кўкка
кўтаришни севамиз, лекин оширмай-тоширмай айтган-

да, ҳар қандай ҳунар — оддий халқнинг қўлидан келадиган иш. Шунақа эмасми, уста Беҳзод?

Беҳзод (*ишдан бош кўтармай, пичинг билан*). Тўппа-тўғри сўз шу. Уста Ашрафнинг волидаи шарифлари саройда энагабегим, султонимизнинг энагаси.

Уста боши (*Ашрафга*). Мен худди шуни айтмоқчи эдим, Ашрафжон. Ахир, унинг бир оғиз сўзи билан...

Беҳзод. Истаган мамлакатингга ҳоқим бўлиб кетишинг мумкин эди!

Ашраф. Мен наққош бўлишни истайман.

Уста боши. Ихтиёр ўзингда... Лекин ҳоқим бўлмоқ...

Ашраф. Мен наққош бўлмоқчиман. Бўлиб ҳам қолдим.

Бўёқчи (*ишлаб турган жойидан чақиради*). Уста, ҳо уста! Тўқ-қизил бўёқни қориб бўлдим.

Уста боши. Ҳозир бораман. (*Ашрафнинг ёнидан ўтиб борар экан, кўзи яна унинг нақшларига тушади, тўхтайди.*) Шу сариқ гулларнинг рангини ҳам бир оз очсанг эди... яна ихтиёр ўзингда, Ашраф оға, ҳар ҳолда бир оз очсанг яхши бўлар эди. (*Бўёқчининг олдига кетади.*)

Ашраф (*ўзича*). Булар мени туппа-тузук аҳмоқ қилишмоқчи... Буларга ёт бўлганиндан кейин, санъатига суқулдингми, ҳеч йўлатишмайди, ишим чаппа деявер. Шу гулларга нима қилибди? Сариқ гулларнинг ранги сира ҳам тўқ эмас-ку?.. Чиндан ҳам бир оз очиш керакми, а? Жин урсин, нега мен шу ишнинг уддасидан чиқа олмаётган эканман. (*Юқоридан Ашрафнинг устига бўёқ томади. Ашраф юқорига қараб бақиради.*) Ҳой, Фарҳод, кўзингга қара, уст-бошимнинг расвосини чиқаздинг... Бўёғинг томаяпти! Сенга айтаяпман, кўзингга қарасанг-чи! (*Бўёқ яна томади. Бўёқ тинмай томиб турибди.*) Ҳой, ҳой, сенга айтаяпман, кар бўлдингми, нима бало? (*Ашраф шотини қимирлатади.*)

Уста боши (*Ашрафнинг ёнига келиб*). Ўзи нима гап, Ашрафжон?

Беҳзод (*ишини қўйиб Ашрафга яқинлашади*). Бир гап бўлдим?

Ашраф. Фарҳод юқоридан бўёқ тўкиб юборди...

Уста боши. Бўлмаган гап. Фарҳод бўёқ тўкармиди?

Ашраф. Мана, оққанини қарасангиз-чи, ё бўёқни ағдариб юборди, ё чўткасидан томаяпти.

Беҳзод. Менинг ўғлим чўткасидан бир қатра ҳам бўёқ томизмайди.

Энди томчилар кўпайиб, сизиб оқа бошлайди.

Беҳзод (юқорига қараб қичқиради). Фарҳод, ҳой Фарҳод!

Уста боши. Унга бир гап бўлдимми?

Беҳзод. Фарҳод! Жавоб ҳам бермаяпти. (Шотини қимирлатаётган Ашрафга қараб.) Тўхта, Ашраф, шотини қимирлатаверма. Мен чиқиб кўрай-чи. (Чиқа бошлайди.)

10 Ашраф (ўзича). Улиб қолдимми?.. Қимирламаяпти-ку... Улиб кетсин-э!

Уста боши (ўзича). Таажжуб, деворга суянганча қотиб қолибди. Қўли ҳам, оёғи ҳам қимирламайди-я.

Беҳзод (тепага, Фарҳоднинг ёнига чиқиб олиб, ўша ердан гапирди). Ухлаб қолибди! Ана холос... ухлаб қолибди. Лекин мана бу чизган нақшларини қаранг-а! Шунақанги лолалар чизибдики! Бу муғамбир буларни нима билан чизган экан-а? Ер юзида бу хилдаги лолани ҳеч ким чизган эмас! Пиш-пиш ухлаб ётибди. Тикка турганича, худди қатиқфурушнинг оти-
20 дай ухлаб қолибди!..

Уста боши. Тўрт кеча-кундузнинг ҳорғинлиги.

Беҳзод. Уйғонмаяпти. Бўйинини узсанг ҳам уйғонмайди.

Уста боши. Тағин беҳуш бўлиб қолган бўлмасин?

Беҳзод. Йўғе, ундай эмас!

Уста боши. Пастга олиб туш, уста Беҳзод! (Шогирдларга.) Болалар, устага ёрдамлашиб юборинглар!

30 Беҳзод шогирдларнинг ёрдами билан Фарҳодни қуйига олиб тушади, олиб бориб Дарвиш ўтирган олма тагига ётқизади. Беҳзод кўйлагини ечиб, Фарҳоднинг бошига ёстиқ қилиб қўяди.

(Ашрафга.) Қани юр, Ашраф оға, юқорига чиқиб уста Фарҳоднинг шарафага чизган нақшларини томоша қиламиз.

Ашраф (ўзича). Уни гапирганда ҳаминиша, «уста Фарҳод», менга келганда «Ашраф оға». Бир эмас-бир кун мени ҳам уста Ашраф деб чақирришга мажбур қиламан! Ҳа, ҳали мени ҳам уста Ашраф деб чақирасиз!

40 Уста боши (шотига тирмашиб чиқади). Қани чиқмайсанми, Ашраф оға?

Ашраф. Фарҳоднинг нақшларига қарашдан нима фойда чиқади?

Уста боши. Гўзал нарсага қарамоқ савоб иш.

Уста тепага чиқийда давом қилади, Ашраф ҳам эндигина чиқа бошлаганда Беҳзод дарахтнинг тагидан қичқиради.

Б е х з о д. Ашраф оға! Ҳой, Ашраф оға!

А ш р а ф. Нима гап?

Б е х з о д. Кўзачангдан бир пиёла сув олсам майлими? Сенинг сувинг сарой сувидан. Темиртоғ булоғидан. Бизларники ўзингга маълум!..

А ш р а ф. Сув нимага керак бўлиб қолди?

Б е х з о д. Фарҳоднинг оғзини бир оз ҳўллаб қўяй деган эдим. Лаблари қовжираб кетибди.

А ш р а ф (*ўзига-ўзи*). Бермасаммикин... Айб бўлади, Ашраф... Сувсаганга сув бермасдан бўладими, ахир?

У ста бо ши (*юқорига чиққан, Фарҳоднинг нақшларини томоша қилмоқда*). Баракалла, уста Фарҳод! Ҳунарингни тўкиб ташлабсан. Қўлларинг дард кўрмасин. Худо ҳаққи, мана бу яшил рангга қарагин-а, уста Бехзод. Бунақа рангни ҳалигача кўрмаганман, бундан кейин ҳам кўрмасман, ўғлинг бўёқ ишида ҳам сендан ўзиб кетибди.

Б е х з о д. Йўғе, ҳали бунчалик ўсиб етган эмас... Ёшлик қилади... (*Чиқиб, устабошининг ёнида турган Ашрафга қараб.*) Сувингдан олсам майлими, Ашраф оға?

А ш р а ф. Ҳозир тушиб ўзим қуйиб бераман.

Б е х з о д. Сен овора бўлиб ўтирма.

А ш р а ф! Тегманг! Ўзим қуйиб бераман.

У ста бо ши (*Ашрафга нақшларни кўрсатиб*). Ашраф оға, қалай? Қойил қолмасдан бўладими? Мана бу лолаларни, мана бу яшил рангни кўринг-а... Войбўй, айниқса, мана бу гажакларга қаранг...

А ш р а ф. Кўзингиз қуйяптими?

У ста бо ши. Ёлғон гапириб нима қиламан, ёш бўлганимда эди ҳасаддан ёрилиб ўлардим. Ҳозир ҳам тўғриси айтсам, юрагимнинг бир ёнбоши кулса, бир ёнбоши секин-секин ачишиб қўяди. Ҳали мени деяпсан, отаси ҳам озгинагина ҳасад қилаётибди... Шундай эмасми, уста Бехзод?

Б е х з о д. Билолмадим... (*Ашрафга қараб.*) Сенинча қалай, Ашраф оға?.. Бўёқлари чиндан ҳам менинг бўёқларимдан...

А ш р а ф. Сизнинг бўёқларингизга йўл бўлсин! Сиз мана бу яшил бўёққа бир қараб қўйинг-а...

Б е х з о д. Маъқул, маъқул...

Устабоши билан Ашраф қуйига тушадилар. Ашраф шотининг тагида турган кўзачани олиб Бехзодга узатади.

А ш р а ф. Мана олинг.

Ашраф кўзачани узата туриб тушириб юборади. Кўзача синади.

Э, жин урсин!

Бехзод (*жаҳл билан*). Хўб иш кўрсатдинг-да.

Ашраф. Жўрттага қилганим йўқ-ку!

Бехзод (*жаҳл билан*). Жўрттага қилганим йўқ эмиш-а!

Бехзод зарда билан кетар экан, Ашраф югуриб бориб қўлидан тутади.

Ашраф. Жўрттага қилганим йўқ деяпман, уста,
10 жўрттага қилганим йўқ.

Бехзод. Қўлимни қўйиб юбор!

Устабоши. Тўхтанг. Нима гап ўзи, уста Бехзод?

Бехзод (*қўлини силтаб ажратади*). Бир қултум сув-а... Айб-э... (*Жаҳл билан узоқлашиб, олма дарахти тагида ётган Фарҳод ва Дарвиш ёнига боради.*)

Ашраф (*устабошига*). Сиз айтинг ахир, атайлаб қилганим йўқ-ку...

Устабоши. Албатта, албатта, Ашраф оға. Бунақанги ишларни инсон деган ўзи ихтиёри билан қилар-
20 миди.

Ашраф. Кўзачани билиб синдирганим йўқ, аммо истасам уста Бехзоднинг калласини...

Устабоши. Ҳай, ҳай, шахтингдан қайт, Ашраф оға!

Ашраф. Ҳе, ўша «оғангиз» ҳам, сиз ҳам балога гирифтор бўлинг! (*Устабошига тескари ўгирилиб олади, бир муддат боғ айланиб юради, кейин ишига тушиб кетади.*)

30 *Бехзод ўз кўзачасидаги сувга бармоқларини ҳўллаб, Фарҳоднинг лабларига суртади.*

Дарвиш (*Бехзодга*). Сержаҳл одам экансан.

Бехзод (*жаҳл билан*). Ҳа, сержаҳлман.

Дарвиш. Нимага жаҳлинг чиқди?

Бехзод. Жаҳлим чиқиши керак бўлгани учун жаҳлим чиқиб турибди. Ахир, жаҳлим чиқмасинми, отахон? Жўрттага кўзачани синдириб ўтирибди... Менинг ўғлимга ҳасад қилаяпти. Бизнинг хунаримиз унга нимага керак бўлиб қолибди?.. Пичоқни чиқарсаму, шартта... Мени оссалар осаверсинлар эди...

40 Дарвиш. Бунча шошмоқнинг кераги йўқ. Бу фоний дунёда ҳеч ким қолмайди.

Бехзод. Ана бу бемаъни гапни қаранг-у... Бу фо-

ний дунёда абадий қолмаймиз, деб жаҳлимиз ҳам чиқмасинми? Севинма, севма, ҳавас ҳам қилма, урушма ҳам, курашма, яшама ҳам дерсан?

Д а р в и ш. Сизнинг кўзларингиз нариги дунёни кўришга ожиз бўлиб қолибди, бу дунёнинг хомхаёлларига берилиб кетибсиз...

Б е ҳ з о д. Қанақа хаёл? Хаёл нимаси? Ийи, мана шу тошлар билан, темирлар билан, тахталар билан, тагин билмайман нималар билан, бўёқлар билан, чўткалар билан ишланаётган нарса нега хаёл бўлар экан? Сен ўзинг, ўз дунёингдан зериккан, тонган одам кўринасан... Шунинг учун бекор санқиб юрибсан.

Д а р в и ш. Мен дунёнинг бутун қилу қолини, кулли-аҳволини муроқаба қилиб, сўнг тарк этганман.

Б е ҳ з о д. Мен тарк этган эмасман. Уни қилу қоли билан, кулли-аҳволи билан яхши кўраман. Мен бу муборак нарсани севаман! Ийи, ўзинг ишлаган нарсани севмай бўладими?

У с т а б о ш и (шогирдларга). Шарафанинг нақши тугади. Шотини олиб қўйинглар.

Шогирдлар Фарҳод ишлаган шотини олиб қўядилар.

А ш р а ф (ўзича). Шотининг бир томони тимдалаб кетиб, нақшларнинг бир четини сидириб юборса эди... Ҳали бўёқлари қотган эмас. Хафа бўлма... Нимаси ҳайф бўлади? Тентаклик қилма, ҳайф бўлади!

У с т а б о ш и (шогирдларга). Ҳой, йигитлар, эҳтиёт қилинглар...

Б е ҳ з о д (келади). Эҳтиёт бўлинглар, мана бу бурчаги билан нақшни сидириб юборманглар... эгманглар деяпман...

А ш р а ф (ўзича). Итариб юборайми?.. Шоти нақшларнинг устига ағдарилиб тушади. Итариб юборайми?..

Шотини оладилар, ҳалигача кўринмай турган нақшлар очиқ кўрина бошлайди. Ҳамма ишини ташлаб, нақшларни томоша қилади.

О в о з л а р. Бунақанги бўёқ кўрилган эмас! Қойилман, отангга раҳмат, Фарҳод! Кўзингга қарасанг-чи, оёғимни босдинг. Мана бу лолаларни қаранг-а! Наққош дегани мана бунақа бўлади!

М у н а ж ж и м киради. Тўпланганлар ҳурмат билан унга йўл беришади.

М у н а ж ж и м. Боракалло! Жаннат ул-аълонинг

худди ўзгинасини келтириб, шу шарафанинг таккинасига жойлабсизлар. (*Ёнидаги Ашрафдан сўрайди.*) Хўш, сен нима дейсан, Ашраф оға?

А ш р а ф (*қовоғи солиқ*). Гўзал...

М у н а ж ж и м (*қуйидаги нақшларни кўрсатиб*). Мана бу сен чизган нақшларми?

А ш р а ф. Меники.

М у н а ж ж и м. Қутлайман, Ашраф оға. Булар ҳам гўзал... Онанг сенинг наққошликка бўлган ҳаваскорлигидан жаҳли чиқиб юради. Мана буларни кўрса, қувонади. Мен унга ҳар гал: койиманг энага, бу бир ҳавас, ўтар-кетар, дейман. Жаннат макон шоҳ Салим ҳам шоирликка ҳаваскор кишилардан бири эди.

А ш р а ф. Меники ҳавас эмас.

М у н а ж ж и м. Биламан, ишқибозлик. Ҳаваснинг узунроқ чўзилгани, кескинроғи... (*Беҳзодга қараб.*) Шарафадаги бу нақшларни сенинг Фарҳоднинг чизган-ку.

Б е ҳ з о д (*ғурур билан*). Ҳа, у чизган.

М у н а ж ж и м. Ўзи қаерда?

Б е ҳ з о д. Ухляяпти.

М у н а ж ж и м. Ухляяпти дейсанми?

У с т а б о ш и. Тўрт кундан бери емай-ичмай, мижжақоқмай, кечалари машъал ёқиб...

М у н а ж ж и м (*устабошининг гапига қулоқ солмай Ашрафга ўйирлади*). Шундай ажойиб кўшнинг, боғнинг бўлса-ю, олтин қадаҳларга шарбат қуйиб, жононларни кўкрагингга боссанг! Бир рубой тўқиган эдим, тинглачи, ўқиб берай...

30 Ҳаётимиз бир ғазалдир, э кўзлари маҳнур,
Шараф билан тўлатилсин бу жому биллур.
Бу гумбази даввор ичра унутмағилким,
Ушбу ғазал фақатгина бир бор ўқилур.

(*Устабошига.*) Шундай эмасми, уста?

У с т а б о ш и (*тушунмасдан*). Тўғри, тўғри...

М у н а ж ж и м. Бу ерга келмаганимга уч кун бўлди шекилли, шундайми?

У с т а б о ш и. Ҳа, уч кун бурун марҳамат қилган эдилар...

40 М у н а ж ж и м (*устанинг сўзини бўлиб*). Заргарлар шифтларга ҳал суриб бўлдиларми?

У с т а б о ш и. Ҳа, суриб бўлдилар.

М у н а ж ж и м. Қани юр, кўрайлик-чи. Ашраф оға, марҳамат.

М у н а ж ж и м, А ш р а ф, у с т а б о ш и *кўшкнинг ичига кириша-*

ди. Ишчилар ҳам тарқалишади. Ҳар ким ўз иши билан банд. Беҳзод Фарҳод ухлаб ётган олма дарахтининг тагига келади.

Беҳзод (битта олма узиб олиб, тишлайди). Байбай, мунча ширин олма-я... (Дарвишга.) Сен ҳам кўшкнинг ичкарисини томоша қилмоқчи эдинг-ку, бор...

Дарвиш. Бормайман... Бу одам ким?

Беҳзод. Мунажжимбоши... Уқиган рубойисини эшитдингми?

Дарвиш. Эшитдим.

Беҳзод. Сенинг йўлинг бошқа, уники бошқа. Аммо икковингиз бир нуқтада учрашдингиз, отахон. Иккинги ҳам ўлимдан қўрқасиз... Ҳар нима бўлганда ҳам... Дарвоқе, менинг ўғлим ҳали ҳам қимирлагани йўқми?..

Дарвиш. Йўқ.

Беҳзод. Яхши... Майли, ухласин.

Ташқаридан ногора ва довул овози эшитилади.

Дарвиш. Бу нима экан?

Беҳзод. Султонимиз Маҳинбону шаҳарни айлангани чиққан бўлсалар керак.

Дарвиш. Овозлар бу томонга яқинлашиб келаяпти.

Беҳзод. Чиндан ҳам! Энди, нима қилиб бўлса ҳам Фарҳодни уйғотиш керак...

Ичкаридан мунажжим, Ашраф, устабоши югуриб чиқишади. Мунажжим билан Ашраф овоз келаятган томонга кетишади. Устабоши ерда ётган қиринди, челақларни кўрсатиб, ишчиларга, шогирдларга буйруқлар беради.

Устабоши. Буёққа келишаяпти!.. Мана шуни ўртадан олиб ташланг! Мана бу ерни супуринглар!

Беҳзод (Фарҳодни уйғотмоқчи). Фарҳод... Фарҳод... Кўзингни очсанг-чи, ўғлим!.. Тез тур...

Устабоши. Илдамроқ бўлсанглар-чи! Мана, мана бу челақ қолди...

Беҳзод (Фарҳодни уйғотишда). Фарҳод... Фарҳод, ўғлим!

Дарвиш. Елкангга кўтариб олиб бора қол... Ердам берайми?..

Беҳзод. Йўқ... Маҳинбону ҳар ҳолда шарафадаги нақшларни кўради. «Бу нақшларни ким чизди?» деб сўрайди. Шундай нақшларни кўргандан кейин...

Устабоши (ишчиларга). Қани энди, йигитлар, дарров тарқалинг.

Устабоши Маҳинбонуни қарши олишга кетади. Саҳнада Фарҳод, Беҳзод, Дарвишдан бошқа ҳеч ким қолмайди. Маросим яқинлашмоқда.

Беҳзод. Мен буни уйғотиш йўлини биламан...

Дарвиш. Нима қилиб уйғотасан.

Беҳзод (*жилмайиб*). Ҳозир кўрасан.

Беҳзод эгилиб Фарҳоднинг қулоғига бир нима дейди, Фарҳод уйқусида чўчийди.

10 Дарвиш. Қулоғига нима дединг?
Беҳзод. «Чизган нақшларингни бузишайпти, уйғон, уста Фарҳод, уйғон» дедим...

Дарвиш. Эшитдимикан?

Беҳзод. Кўрмаяпсанми? Эшитди! Ана қимирляпти... Агар наққошнинг қабри тепасига бориб: «ясаган нақшларингни бузишайпти» десанг, у гўридан чиқиб, нақшнинг тепасига чопади.

Дарвиш. Чинданам уйғонди.

Беҳзод. Албатта уйғонади! Фарҳод... Уғлим...

Фарҳод. Ота! Менинг нақшларим...

20 Беҳзод (*кулиб*). Ҳеч гап бўлгани йўқ. Сен фақат эс-ҳушингни бир ерга тўпла! Маҳинбону келаяпти. Ҳар ҳолда сенинг ишларингни кўриб: «буларни ким ишлади?», деб сўраб қолади. Сен шу ерда тур. Лекин жуда эҳтиёт бўл. Унинг юзига, Ширинсултоннинг юзига ҳам, у билан бирга келган хотинлардан биронтасининг юзига ҳам қарай кўрма. Узингга маълум, ҳов анави воқеадан кейин, ким унинг юзига қараса, дарров бошини уздиради. Худо ҳаққи, жон ўғлим, кўзинг доимо ерда бўлсин... Хайр, биз кетдик... Ашрафми ё бошқа бирортасими, олдинроқ келиб, сенга кет, деб қолса, ўрнингдан қўзғалма...

Беҳзод билан Дарвиш чиқади. Ногора товуши яқинлашиб қолади. Маҳинбонунинг қилич, қалқонли қўриқчиларидан тўрттаси илгарироқ келиб, зинанинг ҳар икки томонига бетма-бет турдилар. Зинанинг ўнг томонидаги соқчилардан бирининг қиличи Беҳзоднинг чизган нақшларига тегмоқда. Соқчилар келгач, ўзини дарахт орқасига олган Фарҳод буни кўриб қолади.

Фарҳод. Ҳой, ҳамшаҳар, эҳтиёт бўл, қиличинг отам чизган нақшларга тегаётпти...

40 Соқчи Фарҳоднинг овозини эшитиб, ўгирилиб уни қидирмоққа тушади. Шу вақт ногоралар жуда яқиндан чалинади. Соқчи аввалги ҳолига қайтиб, бошқа соқчилар сингари бошини пастга эгиб, кўзини ерга тикади. Фарҳод ҳам шу фурсатдан фойдала-

қиб, бошини қуйи солиб, кўзи ерга тикилганича, қилчи нақшга тегаётган соқчига яқинлашади.

(Соқчининг орқасида туриб.) Қиличингни бир оз ёнингга торт... нақшларни бузасан...

Ноғоралар яна қаттиқ чалиниб, Фарҳоднинг сўзи бўлинади. Маҳинбону, Ширин, уларнинг ёнидаги маҳрам хотинлар, мунажжим, Ашраф ва устабоши кирадилар. Хотинларнинг бошларида рўмол, юзлари очиқ. Фақатгина Маҳинбонунинг юзида юлқагина тўр бор. Бу ердаги эркакларнинг бошлари эгик, кўзлари ерда. Маҳинбонунинг қадди-қомати гўзал ва навқирон.

Мунажжим (энагага шивирлайди). Энага, ана, хув ана, шу эшикнинг сўл томонидаги нақшларни ўғлинг Ашраф чизган.

Энага. Болагинамнинг қўли дард кўрмасин!

Мунажжим. Султонимизга унинг ишини кўрсат...

Ашраф. Бу гапни қўйинг, мунажжимбоши, қўйинг, худо ҳаққи... Меникиларни кўриб нима қилади. Фарҳоднинг нақшларини кўрсин.

Ширин (Маҳинбонуга кўшкни кўрсатиб). Опажон, мунча ҳам чиройлик бўлибди. Худди жаннат кўшк-я!

Маҳинбону (паршонлик билан). Ҳа... чиройлик бўлибди... (Тўхтади.) Устабоши!

Устабоши кўзи ерда, яқинлашади.

Устабоши. Фармонингизга ҳозирман, маликам.

Маҳинбону. Кўшк қачон тайёр бўлади?

Устабоши. Яна икки-уч кунлик иши қолди.

Маҳинбону. Икки-уч кун икки-уч ойга чўзилиб кетмасин.

Кўшкка кира бошлайди. Устабоши эски ўрнига қайтади.

Фарҳод (олдини тўсиб турган соқчини нуқиб, шивирлайди). Қўлингни бир оз ёнингга олсанг-чи! Сенга айтаянман... нақшларни бузаётисан...

Маҳинбону, Ширин ва уларни ўраган одамлар эшик олдига келганда Фарҳод жим бўлади. Энага ўғлининг қаршилигига қарамай, Маҳинбонуга яқинлашиб, Ашраф чизган нақшларни кўрсатади.

Энага. Мана буёққа қаранг, султоним... Менинг Ашрафгинамнинг чизган нақшларига бир қараб қўйинг.

Маҳинбону. Нима дединг, энага?

Э на га. Мана шу нақшларни менинг ўғлим Ашраф чизган.

Маҳинбону. Ашраф чизган? Чиройли.

Шу пайтда Фарҳод чидамасдан олдидаги соқчини туртиб, бақиради.

Фарҳод. Бу нима қилганинг, айиқбашара?

Маҳинбону. Нима гап? Бу ерда нима бўлаётпти ўзи?

10 *Оломон ўртасида шов-шув. Соқчилар Фарҳодга ташланмоқчи бўладилар. Маҳинбону ва Ширин зинанинг устига чиқадилар.*

Фарҳод (*кўзи ерда*). Қиличи билан отам ясаган нақшларни бузаётпти, ҳали бўёқлар қуримаган...

Мунажжим. Фарҳод!

Фарҳод ўзини босган, жим. Соқчилар унинг устига ташланишга тайёр. Маҳинбону билан Ширин Фарҳодни кўриш билан худди бирор мўъжиза кўргандай, кўзларини унга тикадилар.

20 Маҳинбону (*ўзича*). Бу қандай гўзал...
Ширин (*ўзича*). Ана бунинг йигит дейдилар!

Маҳинбону (*ўзича*). Кўра олсам эди...

Ширин (*ўзича*)... Унинг кўзлари!

Маҳинбону. Бунга тега кўрманглар. Бу йигит ўзи ким?

Мунажжим. Фарҳод деган қулингиз! Наққошлардан бўлади...

30 *Устабоши (Маҳинбонунинг оёғига йиқилади).*
Бунинг нодонлигини кечиришингни сўрайман, султоним. Ёш жонига раҳминг келсин! Бундай наққош дунёга келган эмас. Бундан кейин ҳам келмайди. Сўзларимда заррача ёлғон йўқ, султоним! Марҳамат қилиб унинг шарафага чизган нақшларига бир назар ташла...

Маҳинбону (*кўзларини Фарҳоддан узмай, ўзича*). Унинг номи...

Ширин (*кўзларини Фарҳоддан узмай, ўзича*). Фарҳод.

Маҳинбону (*ўзича*). Кўра олсам эди...

Ширин (*ўзича*). Унинг кўзлари...

40 *Устабоши. Фарҳод қулингга ва ўзини наққош деб атаган бошқа қулларингга раҳминг келсин, марҳамат қил, султоним.*

Маҳинбону (*ўзича*). Э худо!..

Ширин (*ўзича*). Унга шайдо бўлдим!

Маҳинбону (*нақшларга назар ҳам ташламай устобошига*). Урнингдан тур! Биз уста Фарҳодни саройимизнинг бош наққошлик вазифасига тайин этдик... Эртагаёқ ишга тушсин...

Маҳинбону, Ширин ва уларни ўраган одамлар, соқчилар кўшкка кирадилар.

Ашраф (*Фарҳоднинг олдидан ўтатуриб*). Қутлуғ бўлсин, Фарҳод оға, бахтли бўл!

Фарҳод саҳнада ёлғиз қолади.

Фарҳод (*ўзича*). Нега бу йигит мени «оға» деб атади? Маликамизнинг овози жуда ҳам ёқимли экан... Икковларининг ҳам кавушларинигина кўра олдим, холос... Тагин қанақа кавушлар денг-а, худди пистапўчоққа ўхшайди. Шундай қилиб бош наққош ҳам бўлиб қолдик... Бир амал бўлди-ю, калла омон қолди... Демак, нақшларим ёқибди...

Фарҳод орқага чекиниб шарафадаги ўз нақшларига қараб, ўйланиб қолди.

Яша-э, уста Фарҳод!.. Нега у мени Фарҳод оға деди? Офарин, уста Фарҳод! Қўлларинг дард кўрмасин. Лекин мана бу ерини яна бир оз...

Ширин киради, Фарҳод уни кўрмайди. Ширин Фарҳодни орқа томондан кузатади.

Ширин (*ўзича*). Мунча синчиклаб нимага қараётибди экан. Ҳа, мана шу нақшларга экан... Бу нақшларни Ашраф чизган бўлса керак? Фарҳод, Фарҳод... Бир қайрилиб менга қарасанг-чи...

Фарҳод (*ҳали ҳам ўйчан ўз нақшларини кўздан кечирмоқда, ўзича*). Яшил бўёғингнинг шуъласини, ялтираб туришини қара-я! Бўёқни неча хил кўкатдан ишлаб чиқардинг! Отанг ҳам сирини билмайди...

Ширин (*ҳали ҳам Фарҳодни кузатмоқда, ўзича*). Фарҳод, Фарҳод... Бир қайрилиб боқсанг-чи! Кўзимиз-кўзимизга тушса-чи!.. Ялт этган қиличдай рўпарамда тик турсанг-чи!

Фарҳод (*ўзича*). Лолаларни айтинг, қайси қалам билан чизганингни бари бир тополмайдилар. Офарин, наққошбоши, офарин, уста Фарҳод!

Шу топда Ширин дарахтдан битта олма узиб, Фарҳодга ота-

ди. Фарҳод ялғ эгиб орқасига қарайди. Ширин билан юзма-юз келадилар. Фарҳод шошиб бошини эгиб, кўзини ерга тикмоқчи бўлади. Лекин уйда қила олмайди. Ширинга тикилади, яна ерга қарайди, бошини эгади, яна кўтаради, ниҳоят юзини қўлла-ри билан бекитади.

Ширин. Юзингни бекитма. Нега кўзларингни яши-раётисан? Бошингни кўтар!

Фарҳод. Кўзларим... (Юзини очади.)

10 Ширин. Фарҳод! Мен мана бу эшикдан қочиб чиқ-дим... Мени қидириб қоладилар... Тезроқ менга қара... кўзларимга қара...

Фарҳод. Қаролмайман. Қуёшга қарагандай, кўз-ларим қамашиб қолаяпти!

Ширин. Менинг ҳам кўзларим шундай бўлаяпти!

Шу пайтда эшикдан Ашраф кўринади. Фарҳод билан Ши-ринни кўриб, билдирмасдан яна ичкарига кириб кетади.

20 Фарҳод (Ширинга яқинлашиб). Сен қандай тен-так, қандай шўх, қандай сеҳргар, қизилгина, яшилгина, лоладаккина, нақшдаккина қизсан! Агар мен ўзимни тута олмасам, товушим борича ҳайқириб юборардим. Ҳайтовур ўзимни тута оламан... (Шириннинг елкасидан тутиб, бўйнидан ўпади.) Сен маликамининг чўрилари-данмисан?

Ширин. Йўқ, Фарҳод!.. Менинг отим Ширин...

Фарҳод (Ширинни ўзидан нари итариб). Оҳ... Мендан қанчалар узоқсан. Мен тонг юлдузига ошиқ бў-либман-да!..

ИККИНЧИ ПАРДА

Интермедия

30 Ашраф, Фарҳод ва энага ўнг томондан ёпиқ парда олдига чиқадилар. Энага тўхташи билан улар ҳам тўхтайдилар.

Энага. Бир оз тўхтанглар... Юрагим қинидан чи-қиб кетай деяпти!

Ашраф. Балки, биздан бирор нарсани яширган-дирсан? Айта қол, ойижон!

40 Энага. Ҳеч нарса яширганим йўқ, ўғлим... Аммо тўғрисини айтганда... Йўқ, йўғе ташвиш тортма... Бу томонда бирор киши қолгани йўқ. Ҳаммасини атрофга тарқатдим... Оҳ, ўғилгинам-э, ўғлим... Бошимга қандай кунларни солдинг! Сени наққошликка шайтон васваса қилди-ку! Истасанг, вазир бўлишинг ҳам мумкин эди.

А ш р а ф. Шу топда бу гапларингни қўйиб тур, она-жон... Шу қилаётган ишларингни ёлғиз мен учун деб ўйлаш мумкин!

Э н а г а. Бу гапинг-ку тўғри-я... Мен сенга ишнинг устини очиб қўймасайдим, сен ҳам ҳадеб «шу ишни қиласан» деб тиқилинч қилавермасайдинг, бу ишни сира қилмасдим. На Ширинсултон учун, на бошқа учун... Ҳатто раҳматлик отанг гўрдан тирилиб келганда ҳам...

А ш р а ф (Фарҳодга). Ваъданг ёдингдами, Фарҳод ога? Яъни айтмоқчиманки...

Ф а р ҳ о д. Биз гаплашиб олмаганмидик, ахир?

А ш р а ф. Яна бир гаплашиб олайлик... Шундай қилиб эртага эрта билан...

Ф а р ҳ о д (Ашрафнинг сўзини бўлиб). Эртага эрта билан менинг уйимга келасан, мен сенга ўша яшил бўёғимнинг, яъни ер юзида мendan бошқа ҳеч ким билмайдиган янги бўёғимнинг сирини айтаман, ўргатаман.

А ш р а ф. Лола чизадиган қаламни ҳам...

Ф а р ҳ о д. Буни гаплашмаган эдик-ку.

А ш р а ф. Мана ҳозир гаплашаяпмиз-да!

Ф а р ҳ о д. Хўп, бўпти. Лола чизадиган қаламимни ҳам бераман. Хўш, тагин нима? Бошқа гап йўқми? Шу топда сўраб қолсанг-чи, қани бошқа сўрайдиганинг йўқми? Сўраб қол!

Э н а г а (Ашрафга). Ашрафгинам, оҳ Ашрафгинам! Сенинг бутун ақлу ҳушинг шу бўёқларда, қаламларда! Ваҳолонки, агар истасайдинг...

А ш р а ф. Ой,и шу бачкана гапларингни қўй, дедим-ку. Қани кетдик.

Кета бошлайдилар. Ашраф бирданига тўхтади.

Алланима тиқирлаб кетдимми?

Э н а г а. Йў-ў-ўқ, жоним... Хавотир олма, ҳеч ким йўқ. Бировни ўлдириб кетса ҳам билмайди бу ерда...

А ш р а ф. Хўп, кетдик. (Юра бошлайдилар.) Сендан бир нарсани сўрамоқчи эдим, уста Фарҳод, наҳотки, санъатимнинг сирларини қўлдан чиқариб қўяётибман, деб юрагинг сира ҳам ачинмаса?

Ф а р ҳ о д. Йўқ.

А ш р а ф. Ўзингга жуда ҳам ишонганлигингдан бўлса керак. Ҳа майли, булар қўлимдан чиқса-чиқар, мен яна янгисини ижод қиламан, деб ўйлайсан-да, ана шунинг учун...

Ф а р ҳ о д. Йўқ, бунинг учун эмас.

А ш р а ф. Бўлмаса нима учун?

Фарҳод. Тушунтиришга анча вақт керак, худо ҳаққи, бу гапни тушунтириш ҳам қийин, тушуниш ҳам қийин.

Парда бирлашган ерда энага тўхтайди.

Энага. Ана келдик... (Фарҳод билан Ашраф ҳам тўхтайдилар.) Мен шу ерда тураман. Ашраф ичкари эшикни кузатсин... Қани киравер, уста Фарҳод...

Фарҳод парданинг икки томонидан ушлаб оча бошлайди.

Учинчи кўриниш

- 10 *Шириннинг уйи. Тун. Ширин сабрсизлик билан юриб турибди. Фарҳод кирганда Ширин тескари қараб туради, Фарҳод овоз беради.*

Фарҳод. Ширин!
Ширин (ўзирилиб). Фарҳод!

Бир-бирларига қараб кела бошлайдилар. Юзма-юз турадилар. Бир-бирларининг кўзларига тикиладилар.

Фарҳод (ўзича). Томоша қил, тўйиб ол, Фарҳод. Инсоннинг юзи нақшлардан ҳам гўзал бўлар экан!

- 20 Ширин (ўзича). Мўйловлари ингичка, қоп-қора.
Фарҳод (ўзича). Сен Ширинга етиша олдинг, Фарҳод! Ваҳолонки, бунинг учун тоғларни ўрнидан қўзғатишинг керак эди...

Ширин (ўзича). Елкалари мунча кенг экан... Қомати келишган!

Фарҳод (ўзича). Чўлларни босиб ўтмоғинг керак эди...

Ширин (ўзича). У тағин қўлларимдан ушлайди...

Фарҳод (ўзича). Турналардан хабар сўрмоғинг керак эди...

- 30 Ширин (ўзича). Яна бўйнимдан ўпади...

Фарҳод (ўзича). Зиндонларга тушмоғинг керак эди...

Ширин (ўзича). Қўлларимдан тутиб, бўйнимдан ўпади.

Фарҳод (ўзича). Темир совутли қўшинлар билан жанг қилмоғинг керак эди. Ҳолбуки, сен жуда осонлик билан Ширинга етиша олдинг, Фарҳод!

Ширин (ўзича). Энг аввал унга олма отган сен

бўласан, Ширин. «Кўзларимга тикил» деб айтган ҳам биринчи сен бўласан, Ширин!

Ф а р ҳ о д (ўзича). Энг гўзал нақшни ҳам инсон юзига тенг қилиб бўлармикин?

Ш и р и н (ўзича). Уни ўз хонанга чақирган сенсан...

Ф а р ҳ о д (ўзича). Гўзалликнинг мунчалик зулми бўлар экан...

Ш и р и н (ўзича). Ширин, сен султоннинг синглиси бўлмай, оддий камбағал бир қиз бўлганинда, унга олма отармидинг?

Ф а р ҳ о д (ўзича). Фарҳодим, нега бунчалик қайғулисан?

Ш и р и н (ўзича). Агар оддий бир камбағал қиз бўлганимда нима бўлиши хаёлимга ҳам келмапти...

Ф а р ҳ о д (ўзича). Ҳой Фарҳод! Бу гўзаллик сени чўктириб қўяди...

Ш и р и н (ўзича). Бари бир олма отардим, «кўзларимга тикил» деярдим.

Ф а р ҳ о д (ўзича). Сен Ширинга осонгина етиша олдинг, Фарҳод. Етишдим деяпсанми? Унга етишмоқ мумкинми? У сендан шунчалар узоқ... Сен йўлингдан адашдинг, Фарҳод...

Ш и р и н (ўзича). Мўйловлари мунчаём қоп-қора!..

Ф а р ҳ о д (ўзича). Фарҳодим, дўстим, айт менга: нега мунчалик қайғулисан?

Ш и р и н (ўзича). Ана, ҳозир қўлимдан тутади...

Ф а р ҳ о д (ўзича). Ана, у рўпарангда таслим бўлиб турибди... дадил бўл, Фарҳод!

Ш и р и н (ўзича). Ана у, ҳозир қўлимдан тутади, мени ўпади...

Ф а р ҳ о д (ўзича). Ҳа, Фарҳод, нимани кутаяпсан, дадил бўл!

Ш и р и н (ўзича). Ўпади...

Ф а р ҳ о д (ўзича). Қўлларида тут, худди ўша кунгидек ўп!

Фарҳод Шириннинг қўлидан тутади ва ўпади. Ширин Фарҳоднинг қучоғидан чиқиб, ўзини катга ташлайди. Фарҳод тикка турганича қолади. Кат устидаги катта қумуш идишда олмалар турибди. Ширин шу олмалардан биттасини олиб Фарҳодга кўрсатади.

Ш и р и н. Бу ҳам сенга отган олма дарахтининг меваси. Шу олмаларнинг ҳаммаси ҳам ўша дарахтдан... (Олмани секин-секин арта бошлайди.) Фарҳод, бугун келмассан деб жуда қўрққан эдим.

Ф а р ҳ о д. Қўрқдинг? Сен билардинг-ку!

Ш и р и н. Нимани билардим? Гапир!

Ф а р ҳ о д. Бу кеча Ашраф ичкари эшикда кузатув-чилик қилиб туришини.

Ш и р и н. Буни билардим...

Ф а р ҳ о д. Энага менга ёрдам берди. Етоқхонанинг орқа томонида яширин нарвон бор экан...

Ш и р и н. Биламан... Қўявер, уни. Уни ўйламай қўя қол!

10 Ф а р ҳ о д (*хаёл суриб*). Энага... Ашраф... Ҳалиги яширин нарвон сабаб бўлди-ю, шунчалик қулайлик билан, шунчалик осонлик билан...

Ш и р и н. Тушунаман... Қандай ўтган бўлсанг ҳам ўтгандирсан, аммо шу келишингнинг ўзи сени қувонтирмайдими, шунинг ўзи сенга кифоя эмасми? Етишмоқликнинг ўзи шу етишмоқлик йўлидаги ҳамма воситаларни унутдиргани йўқми? Менга етишмоғининг ўзи сенга Ашрафни ҳам, энагани ҳам, яширин нарвонни ҳам унутдирмайдими?

20 Ф а р ҳ о д. Сенга етишмоқ — бутун оламга етишмоқдир! Мен учун сенинг юзингни кўрмоқ, сенинг овозингни эшитмоқ, сенинг сочларингни силамоқ, бутун бир дунёни кўрмоқ билан тенг, уни қўл билан ушламоқ демакдир. Аммо ўша энага, Ашраф ва яширин нарвонни унутиб бўлмайди. Ширин, сенга етишмоқ учун нима қила қолдим? Жонимни ўртага солганим йўқ, озодлигим таҳликада қолгани йўқ... Бирор жабр-жафо тортганим йўқ!

30 Ш и р и н. Энага айтди, сен Ашрафга сирларингни очмоқчи...

Ф а р ҳ о д. Арзимаган гап! Ўзим билиб олган санъатимнинг сирини айтмоқчи бўлганман...

Ш и р и н. Беш ойдан буён ишламаётган эмишсан, ростми?

40 Ф а р ҳ о д. Ҳа, ишлай олмаяпман! Ҳов ўша кундан буён... Қўлимга қалам оламану, лолалар чиза бошлайман. Қарайман, чизган лолаларим сенга муносиб эмас... Учириб ташлайман. Битта лоланинг ичига бутун дунёни сиғдира олсам, нурнинг бутун жилвалари, рангнинг бутун товланишлари, бутун севгилари билан бирга, жабру жафолари, умидлари билан бутун дунёни, яъни сени шуларнинг мазмунига сиғдира олсам эди. Ширин! Шу лолага сени сиғдиролмаганимдан кейин, у наққошлик бўлдим, наққошлик эмас, уят...

Ш и р и н. Бундан чиқадики, мени астойдил соғинмас экансан-да!

Фарҳод. Соғинмас эканман?!

Ширин. Соғинганингда эди, мени битта лолага сиғдирилган бўлар эдинг.

Фарҳод. Лоланинг қандай чизилишини биласанми, Ширин? Худди шеър ёзгандай, худди қўшиқ басталагандай, худди бино қургандай, худди темир тоблагандай, ер ҳайдаб экин эккандай! Лола нақш этмакнинг ўз усули бор, ўз низоми бор... Менинг соғинишларимнинг ўлчови ҳам йўқ, ҳадди ҳам!.. Мен ўз ёримни лолада акс этдирилдим, деган наққош, ишон менга, Шириним, ё ёлгончи бўлади, ё тентак, ё ўз хунарини ёри билан аралаштириб юборган, ёхуд тўғриси билатуриб ёлгон айтган бўлади. Наҳотки унинг ҳасратлари, соғинишлари битта лолага сиққундай кичкина бўлса! Биз ўз ҳасратимизнинг мингдан биринигина ўз нақшларимизга сиғдира оламиз, мингдан биринигина. Ортиғига хунаримиз ожиз.

Ширин арган олмасининг ярмини кесиб Фарҳодга узатади.

Ширин. Олманинг ярмиси сен, ярмиси менман... Нега ўтирмайсан?

Фарҳод. Қўявер, узоқдан тикилиб дийдорингга тўяй.

Ширин. Нега яқиндан эмас? Яқиндан хунук кўри-наманми?

Фарҳод. Сен яқиндан ҳам, узоқдан ҳам гўзалсан, ҳамма жойда, ҳаммавақт сўзлашиб турган шу туркча тилинг каби гўзалсан, Ширин!

Ширин. Нега ёнгинамда, худди чаманда ўтиргандай тиззама-тизза, юзма-юз ўтиришни истамайсан?

Ширин Фарҳодни қўлидан тортади. Улар юзма-юз ўтирадилар.

Ширин. Ҳамма вақт мен биринчи бўлиб олма отишим керакми? Айт-чи...

Фарҳод. Чунки сен султон вориссан...

Ширин. Буни мен ўйлаб кўрдим, Фарҳод.

Фарҳод. Ўйлаб кўрдингми?

Ширин. Мабодо мен, арзинли камбағал бир қиз бўлганимда ҳам...

Фарҳод. Нима қилар эдинг?

Ширин. Сенга олма отардим... кўзларимга тикил, дер эдим.

Фарҳод. Шундай қила олардим деб ўйлайсанми, Ширин?

Ш и р и н. Албатта.

Ф а р ҳ о д. Қошки арзинли камбағал бир қиз бўлсанг эди.

Ш и р и н. Ушанда нима бўлар эди?

Ф а р ҳ о д. Узимники бўлар эдинг, Ширин! Аммо сен султоннинг қизисан, мен эса оддий бир наққошман. Лекин ҳунаримни пастга урмайман. Уни бутун ҳинд подшоҳлигига ҳам алмаштиргим йўқ.

10 Ш и р и н. Ҳалигина наққошликни номус деб айтган эдинг-ку?

Ф а р ҳ о д. Ҳа, номус, у ҳасратимни бир лола нақшига сиғдиролмайди. Лекин ҳарҳолда, у менинг санъатим, у мени гўзалликни севишга ўргатди, ранг ва чиқиқлар ёрдами билан мен олам ҳуснини тошга ўя оламан.

Ш и р и н. На мен султон қизиман, на сен наққош! Лолаларинг билан менинг ишим йўқ. Сен Фарҳодсан, мен эса — Ширин. Мен тайёрман. Олиб кет мени, қочамиз!

20 Ф а р ҳ о д. Нима деяпсан?

Ш и р и н. Фарҳод, менинг Фарҳодим! Сенга чин кўнглимдан рост ва қатъий айтаман: Фарҳод! Мен сени севаман! Мен сеникиман! Мен тайёрман. Олиб кет мени, қочамиз! Бу сафар хизматкор ҳам, энага ҳам йўқ, бизга ҳеч ким ёрдам бермайди. Фақат ётоқхонамнинг эшиги ва унинг орқасида қилдан ингичка, қиличдан тез... пулсиротдай нарвон бор, холос... Тутулиб қолсақ, сени ўлдирадилар ёхуд зиндонга ташлайдилар, у ерда сен то ўлгунча чириб ётасан. Эшитаяпсанми? Менга эришиш учун сен жонингни ўртага қўйишинг керак! Мен тайёрман! Қочамиз, Фарҳод!

30 Ф а р ҳ о д (*Шириннинг қўлидан ушлаб*). Қочамиз!

Саҳна олдига юриб борадилар, Фарҳод бирдан тўхтади.

Тўхта!

Ш и р и н. Нима гап! Нима учун?

Ф а р ҳ о д. Мен яшил бўёқ билан лола чизадиган қаламимнинг сирини ёзиб қолдиришим керак. Ашрафга ваъда қилган эдим...

40 *Фарҳод чап қўли билан Шириннинг биллагидан тутган ҳолда ўнг қўли билан жайрон терисига ёза бошлайди.*

Энага бу ерга киради, бизни тополмагандан кейин Ашрафни чақиради. Ҳаммаёқни тинтийдилар, шунда бу хатни ҳам топиб оладилар.

Ш и р и н. Билагимни қўйиб юбор, бемалол ёзасан.

Ф а р ҳ о д. Йўқ, қўймайман.

Ш и р и н. Оғрийпти... қўйиб юбор!.. Йўқ, оғриётгани йўқ, билагимни қўя қўрма!

Ф а р ҳ о д (хатни ёзиб битиради). Қани, кетдик!

Саҳна олдига келадилар. Ф а р ҳ о д бир қўли билан пардани бекитади. Ш и р и н ни кўтариб олади.

Ш и р и н. Мени ўп!

Ф а р ҳ о д. Йўқ... сен меникисан! Мен ўзимники бўлган нарсани ўғриларча ўпмайман!

Тўртинчи кўриниш

Маҳинбону саройида тахтхона. Оқшом вақти. Бу тўртинчи кўриниш бораётган вақтда саҳна аввал қизғиш шуғла билан ёритилган бўлади (кун боғиш), кейин бора-бора қоронғулашади. Маҳинбону жунжикиб, оёқларини йиғиб тахтда ўтирибди. Ҳузурда вазир. Дарчалар очиқ, кўк юзи кўринмоқда.

Маҳинбону (бошини кўтариб, дарчага қарайди). Кеч ҳам кирди.

В а з и р. Маликам, шамларни ёқишни буюрадиларми?

Маҳинбону. Кераги йўқ... Ҳаво салқинлашдими, ё ўзим увушиб кетаяпманми?

В а з и р. Дарчаларни ёпишни буюрадиларми?

Маҳинбону. Йўқ... Нафасим сиқилиб кетаяпти.

Маҳинбону ўрнидан қўзғалиб, дарча ёнига келади, вазирга орқасини ўгирган ҳолда туради.

Энага билан Ашраф тергов қилиндими?

В а з и р. Ҳа, маликам. Мен бу тўғрида ўзларини хабардор қилган эдим.

Маҳинбону. Уларга азоб берилгани йўқдир-а, вазир? Азоб берилгани йўқми?

В а з и р. Йўқ, маликам, ахир ўзингиз шундай амр этмаганмидингиз?

Маҳинбону. Айт-чи, уларга азоб берилмаганига аминмисан?

В а з и р. Албатта, маликам. Аммо бу иш қулингизнинг ихтиёрида бўлганда эди...

Маҳинбону (ўғирлиб вазирнинг юзига тикилади). Ҳа, агар сенинг ихтиёрингда бўлса, улар аллақачон чормихга терилиб, икковининг ҳам калласи олинган бўлар эди!

В а з и р. Гуноҳларига яраша! Гарчи қочқинларга ёрдам бермаган бўлсалар ҳам, бўёқчини ҳарамга шулар олиб кирган!

Маҳинбону. Сенга қолса, қочоқлар ҳам қўлга тушиши биланоқ... (*Жим бўлади.*)

В а з и р. Қўлга албатта тушади, маликам. Орқаларидан тўрт юз отлиқ из қувиб кетди. Чор атрофга чопар юбордим.

10 Маҳинбону. Сенга қолса, эҳтимол қочганларни хачирга судратдириб, парча-парча қилдиар эдинг!

В а з и р. Йўқ, бу бебош наққошни қирқ хачирга судратиб парчалаш ҳам камлик қилади. Аммо Ширинсултоннинг бир тола сочига ҳам қўл тегизмоққа менинг ҳаддим йўқ.

20 Маҳинбону. Ҳаддинг бўлганда-чи? Нега жавоб бермайсан? Нега ёлғон гапираётибсан, вазир? Сен аслида Ширинни ёмон кўрасан-ку, мени билмайди дейсанми? Унинг кўшқини кўргани ҳам бирор марта борган эмассан. Шундай эмасми, вазир? Ўз нафратингни ошқора қилишга наҳотки юрагинг ботинмаса? Сен Ширинга душмансан! Хўш, нега жавоб бермайсан? Нега жимсан?

В а з и р. Сиз ҳақлисиз, маликам!

Маҳинбону. Нақадар ярамас одамсан!

В а з и р. Мени яхши инсон қила оладиган биргина нарса бор эди. Уни ҳам Ширин олиб олди...

30 Маҳинбону. Биладан, сени яхши инсон қила оладиган — менинг гўзаллигим эди. Аммо уни мен ўзим фидо қилдим. Бунга пушаймон эмасман! Ўзим бердим... Ана шунинг учун ҳам эркаклардан фақат сенгина менинг юзимга қарай оласан. Аммо, вазир, сен мени ҳам ёмон кўрасан. Сен менинг ҳам душманимсан. Сен инсон эмас, бўриси!

В а з и р. Мени бўри қилган ўзингизсиз!

Маҳинбону жавоб бермайди. Яна дарчага қараганча туриб вазирга гапиради.

Маҳинбону. Агар қочганларга қўл тегиза кўрсанг, шуни яхши билки, ўзингга ҳам, отлиқларингга ҳам ёмон бўлади.

40 В а з и р. Хўп, маликам... Бош устига. Қочганларнинг битта мўйига ҳам зарар етказилмайди...

Маҳинбону (*ўз-ўзига*). Қандай гўзал оқшом! Нақадар гўзал оқшом, ё худо! Олам мунчалар гўзал!.. (*Вазирга ўгирилиб, юзига тикилади.*) Вазир, сен ҳам билар эдинг-а?

В а з и р. Нимани, маликам?

М а ҳ и н б о н у. Фарҳодни севганимни...

В а з и р. Билар эдим.

М а ҳ и н б о н у. Аммо фақат сен билар эдинг. Сендан бошқа буни ҳеч ким пайқай олмасди.

В а з и р. Ширинсултонга сир бериб қўймаганмидингиз?.. Энагангизга-чи?..

М а ҳ и н б о н у. Йўқ, ҳеч. На сўз билан, на имошора билан. Уялар эдим...

В а з и р. Энага-ку овсар бир хотин... Аммо Ширинсултон қандай сезмай қолдйкин! Аминманки, унга ҳамма нарса аён эди!

М а ҳ и н б о н у. Йўқ, у билмас эди...

В а з и р. Билганида ҳам, бари бир...

М а ҳ и н б о н у. Мунча ҳам тилинг заҳар! Гап билан илоннинг ҳам уйқусини қочирадиган одамсан... Менинг ҳам кўксимда илон бор. Юрагимнинг чуқур жойида кулча бўлиб ухлаб ётибди... йўқ, ухлаётгани йўқ! У бошини кўтариб, ҳавони искамоқда... Йўқ, мен малоика эмасман, вазир! Малоика эмасман, юзимга бир боққан билади... Малоика эмасман... Юрагим ўртаниб кетаяпти... Азоб чекаяпман... Тушунаяпсанми? (*Яна дарчага қарайди.*) Шаҳарда ўлат пайдо бўлганини кеча сен айтган эдинг шекилли?

В а з и р. Шундай, маликам халқ ўлатдан қирилмоқда. Илгари вақтлари, сизнинг марҳум отангиз ҳукмрон бўлган йилларда ҳам худди шундай бўлган эди. Арзинликлар шу сувни ичаверса, бундан кейин ҳам шундай бўлади.

М а ҳ и н б о н у. Ўзингга маълумки, Темиртоғ булоқларининг сувини шаҳаримизга келтиришнинг ҳеч иложи йўқ.

В а з и р. Ҳа, иложи йўқ. Тоғда шундай қоялар борки, унда ишлаб бўлмайди. Орасига фақат биргина киши сиғади. Бир киши эса, бу қояларни юз йилда ҳам кесиб ўта олмайди. Марҳум отангиз даврида ҳам бунга кўп ҳаракат қилинган...

М а ҳ и н б о н у. Биламан, вазир.

В а з и р. Чашмалардан шу хилда — сув ўрнига йиринг оқаверса, халқ қирилиб битади!

Маҳинбону вазирга қайрилиб қарайди.

М а ҳ и н б о н у. Нима дединг? Вазир, нима дединг? Чашмалардан сув эмас, йиринг оқаяпти дедингми?.. Таажжуб! Эсингдами — анави номаълум одам ҳам худди

шундай деган эди. Нақадар бадбашара одам! Ё раб-бий! Нақадар хунук! Ёдингдами? У менга: «Бадбашара бўлишга-ку бўласан, аммо менчалик расво бўлмайсан», деган эди. Эсингдами?

В а з и р. Эсимда, маликам.

М а ҳ и н б о н у. Нега сен ўшанда уни ўлдириб қўя қолмай, ўзингни ўлдирмоқчи бўлдинг? Сенга нима дегани эсингдами? «Севишни билмас экансан, вазир! Қўрқоқларча севар экансан! Фақат ўзингни севар экансан!»

10 деган эди. Шу гапларни рўйирост айтгани ёдингдами?

В а з и р. Ёдимда, маликам.

М а ҳ и н б о н у. Шу гаплари ёлгонмиди?

В а з и р. Йўқ, тўғри. Аммо, сиз ҳам севишни билмайсиз, маликам.

М а ҳ и н б о н у. Мен-а? Яккаю-якка синглим Ширинни қутқармоқ учун...

В а з и р. Синглингизни севишни удда қилолдингиз, маликам. Ҳеч бир эгачи ўз синглисини бунчалик севган эмас.

20 М а ҳ и н б о н у. Ҳа, ўша келган одам ҳам шундай деган эди... Ҳеч бир опа ўз синглисини сенчалик севмаган, бундан кейин ҳам сева олмайди... Бундан кейин ҳам сева олмайди.

В а з и р. Сиз синглингизни севасиз, лекин Фарҳодни...

М а ҳ и н б о н у. Фарҳодними?

В а з и р. Сиз уни севмайсиз.

М а ҳ и н б о н у. Бас, гапирма!

30 В а з и р. Азоб-уқубатлардан қутулмоқ учун ўшанда ўзимни ўлдирмоқчи бўлган эдим... Ўша топда, дунёдаги энг қимматли нарсам қўлимдан чиқиб кетаётган пайтда... Шундан бошқа чора тополмадим. Қад букиб ёлворидан, ҳашаротдай ўрмалашдан шуни афзал билдим. Ваҳолонки, уни ўша вақтдаёқ ўлдиришим керак эди! Тўғри, мен қўрқоқлардай севар эдим. Аммо билиб қўйки, қизим, сен ҳам худди шундай севасан. Йўқотган нарсангни қайтариб олишга жасорат қила олмайдиган даражада қўрқоқсан. Ўз ҳузур-ҳаловатингни шу қадар ардоқлайсанки, ҳатто бутун бойлигингни тортиб олган одамни янчиб ташлагани ҳам қўрқасан, ҳа, қўрқасан...

40 М а ҳ и н б о н у. Бас! Худо ҳаққи, бас қил!..

В а з и р. Сен Фарҳодни севмайсан, қизим! Сен уни Ширинни севгандай сева олмайсан... Ширинга-ку гўзаллигингни бердинг, лекин айт-чи, Фарҳодга нима бердинг?

Маҳинбону. Хўш, Фарҳодга нима беришим керак? Шириннинг севгисиними?.. ёки унинг калласиними?

Вазир. Шириннинг калласини? Йў-ў-қ, йўқ! Бундай қонли ҳадянинг ҳожати йўқ. Истасанг, шу тортган азоб-уқубатлардан қутулиш учун, менинг сингари, ўз-ўзингни ўлдиришга уриниб кўришинг мумкин, ёки бўлмаса... *(Бирданига жим бўлади.)*

Маҳинбону. Хўш, нимага жим бўлиб қолдинг? Хўш?

Вазир. Ёки бўлмаса... Фарҳодни тахтингга шерик қиласан... Арзинли фақир наққош салтанат ҳашаматининг шуъласи остида тез фурсатда Ширинни унутади, ҳа, инон менга!

Маҳинбону. Нималар деяпсан?

Вазир. Вужудингни кўз ўнгинга келтир, маликам, вужудинг шу қадар ёш, ахир эндигина йигирмага киргансан, бутун мамлакат хотинлари аро бунчалик сўлим, гўзал вужуд топилмайди.

Маҳинбону. Эсингни едингми, тентак! Нималар деяпсан!

Вазир. Ширин бўлса бир муддат оҳ-воҳ тортиб юради-да, сўнг унутади.

Маҳинбону. Унутмайди!

Вазир. Унутади!

Маҳинбону. Фарҳодни унутиб бўлармиди?

Вазир. Сен севмайсан, қизим! Сизга севги бегона, маликам!..

Жим қоладилар.

Маҳинбону. Дарчаларни ёптир, совқотдим!

Вазир *(дарчаларни ёпади)*. Шамларни ёқтирайми?

Маҳинбону. Йўқ... Кет. Ёлғиз қолишни истайман... *(Вазир кета бошлайди.)* Тўхта... Менга энагани айтиб юбор... Ашрафни зиндондан бўшатишлар!

Вазир *(таъзим қилиб)*. Фармонингиз — қонун, маликам.

Вазир кетади. Маҳинбону бирпас жим қолади, кейин, тентираб бир-икки қадам босади, деворга суяниб қолади.

Маҳинбону *(ўзича)*. Вужудим... баданим... эндигина йигирма ёшга кирганман. Болдирларим, кўкракларим, қўлларим, бўйним... Билакларим оқ каптарнинг боласидай... ҳали тип-тиниқ, шу билакларимни катта, буғдойранг қўлларингга олиб эркалашинг, мижиғла-

- шинг мумкин эди, Фарҳод... Фарҳод... Оҳ, тангрим, мен уни нақадар севаман! Қани энди билакларимдан тутса-ю... бошини кўксимга босса... Бундай чанқоқ, бундай дод солаётган, тентак бўлаётган ёлғиз баданимгина эмас... Юрагим ҳам, бошим ҳам... Оҳ дардим, ҳасратим! Овозини тингласам! Юзларини томоша қилсам... Ё тангрим, мен уни нақадар севаман! Ҳатто шу топда ҳам... шу зумнинг ўзида ҳам... ҳеч қандай умид бўлмаган ҳолда! Балки умид бўлмагани учун шундайдир?.. Энди
- 10 нима қилай? Мунчалар чорасизман! Қалбим қонли ярадай... Бунчалик аламга қандай чидай оламан? Рашким беомон! Уламан! Мени ўлдириб, йўқса мен уларни ўлдираман!.. Шириним. Сингилгинам... азизим... Ўлдираман сени! Фарҳод, севгилим, қонингни тўкаман; мен сенинг қонингни тўкаман!.. Инсонлар! Менга раҳмингиз келсин! Ё тангрим... Мен нималарни ўйламоқдаман? Ўйламаслик керак! Ҳеч нимани ўйламаслик керак! Бу девордаги ёруғлик қаердан тушаяпти? Қуёш ботаяптими? Ўйламаслик керак. Ҳеч нимани ўйламаслик керак.
- 20 Қуёш ботаётганини ҳам ўйламаслик керак... Фарҳод... Ширин... Ширингинам... яккаю-ягона синглим... У ўлиб кетаётган эди, мен уни қутқардим! Мен, мен қутқардим! Мен... Энди пушаймон бўлаётибманми? Йўқ! Яна аввалгидай гўзал бўлиб қолсам эди... Фарҳод... Фарҳод... Яна аввалгидек гўзал бўлсаму, яна бировни қутқазим зарур бўлиб қолса... Фарҳод... Мен Ширинни яна қутқардим! Девордаги шуъла худди қулупнай сувидай... Сенга шарбат келтирайин... сен муз солинган шарбатни севасан-ку... Пушаймонмиман? Укинаётибманми?

30 *Энага кириб, эшик ёнида ўзини йўқотган ҳолда Маҳинбону га қўқиб қараб туради.*

Энага. Маликам...

Маҳинбону (*ўзига келиб*). Оҳ, сенмидинг?.. Нима қилиб турибсан? Ичкари кир... Улар сени тоза қийнадиларми? (*Энага томон боради. У Маҳинбонунинг оёқларига йиқилади. Йиғлайди. Маҳинбону унинг қўлидан ушлаб турғизади.*) Тур, йиғлама. Йиғлама... (*Маҳинбону катга ўтиради. Энага унинг оёқлари тагида, ерга чўқади.*) Яқингинада бошқа бир хонада, бошқа бир вақтда иккимиз худди мана шундай ўтирган эдик, сен ўшанда ҳам худди мана шундай, оёқларим тагида ўтирган эдинг, иккаламиз бир беморга қараганимиз эсингдами? Ўлим тўшагида ётган бир касалнинг тепасида... Беморимиз тузалмоқда эди, ошиқ бўлди, қуш бўлди-ю, инини ташлаб, пирр этиб учди-кетди.

Э на га. Худо ҳаққи, менинг бунда заррача гуноҳим йўқ, маликам! Мана бўйним қилдан ингичка, худо ҳаққи, менинг гуноҳим йўқ!

Маҳинбону. Ҳеч кимнинг гуноҳи йўқ... Айтдим, Ашрафни бўшатиб юборадилар.

Э на га. Тупроқ олсанг — олтин бўлсин, қилган ишинг ойдин бўлсин. Худоё-худовандо...

Маҳинбону. Тўғрисини айт, сизларни қийнашмадимми?

Э на га. Йўқ, маликам, қийнамадилар...

Маҳинбону. Хўш мен-ку, ахир, сенинг ўз қўлинг-да туғилганман... қани айт-чи, қандай қилиб сен менга...

Э на га. Оҳ, болагинам! Болажоним! Онанинг юраги чидаб туролмас экан! Бола туққанымдан кўра, тош туға қолсам бўлмасмиди... Ҳар бир нарсани онадан талаб қиладилар! Худди жўжалар сингари, бир умр катта бўлмайдиган жўжалар сингари, ҳадеб талаб қилаверадилар! Ашрафнинг наққошликка бўлган ҳаваси ҳам тинкамга тегди. Ҳа деса «ўша бўёқнинг сирини билмоқчиман», дейди, қистайди. Ҳол-жонимга қўймади. Менга қолса-ку ҳеч қачон...

Маҳинбону. Биладан. Хўш, айт-чи... энди пушаймонмисан?

Э на га. Нега пушаймон бўлмас эканман. Минг марта, юз минг марта пушаймонман. Сенга хиёнат қилган бўлсам, ҳарамингга бегона эркаки олиб кирган бўлсам, тагин пушаймон ҳам бўлмайми?

Маҳинбону. Мен сендан буни сўраётганим йўқ! Ашрафнинг ўша сирни билиб олиши учун қилган ёрдамингга пушаймонмисан, деб сўраётиман.

Э на га. У ўша сирни билолмади! Болагинамнинг толеи йўқ экан. Уста Фарҳод ўз сирини жайрон терисига ёзиб қолдирган экан, ўша терини қўлимиздан тортиб олдилар.

Маҳинбону. Айтаман, қайтариб беришади.

Э на га. Оҳ, маликам! Болам! Бизнинг бўйнимизни уздирсанг арзир эди... *(Йиғлайди.)*

Маҳинбону. Йиғлама... йиғлама... яхшиси, менга тўғрисини айт, сира пушаймон эмасман, дегин, агар ўғлим Ашраф талаб қилса, саройингга ўт қўйишга ҳам тайёрман, дегин.

Э на га. Худойим, ўз паноҳингда сақла! Мен унчалик...

Маҳинбону. Энагажоним, айт, айта қол... сира пушаймон эмасман, дегин. Ахир, тўғриси шу-ку?

Э на га. Нима десамикин... Модомики, сен ўзинг гуноҳимизни кечганингдан кейин, ўша терини қайтариб берадиган бўлганингдан кейин... Сен ўзинг ҳам, ахир, синглингни қутқазиш учун энг қимматбаҳо нарсангни — гўзаллигингни унга бағишладинг. Ё пушаймонмисан?

Маҳинбону жавоб бермай, ўрнидан туради. Э на га ҳам туради.

Маҳинбону. Ҳаво дим бўлиб кетди! Нафасим қайтаётир. Дарчаларни ким бекитди экан?

10 *Э на га тезда дарчаларни оча бошлайди. Маҳинбону дарча олдига келиб, томошабинларга орқа ўйрган қолда тўхтайди.*

Менга қара... Улар бир мартагина учрашдиларми?

Э на га. Ҳа, жонгинам, атиги бир марта.

Маҳинбону. Биламан, шундай деб айтгансан. Балки сен вазирдан ёки сени сўроқ қилган бошқа кишилардан қўрқиб шундай дегандирсан? Нима қилса ҳам улар эркак киши, бегона одамлар. Аммо мен Шириннинг опасиман. Менга ҳамма бўлган ишни, тўппа-тўғри, қўрқмай айтишинг мумкин...

20 Э на га. Худо ҳаққи, атиги бир марта, бир мартагина учрашдилар!.. Ёлгон гапирсам, Ашрафнинг ўлиги устида ўтирайин!

Маҳинбону. Демак, фақат бир марта.

Э на га. Худди шундай... Лекин аввал, боғда ҳам бир-бирларини кўрган эканлар.

Маҳинбону. Ҳа. Буни биламан. (*Маҳинбону ҳали ҳам ташқарида қараб турибди.*) Ажойиб оқшом! Ҳадемай кун ботади... (*Энагага қайрилади.*) Улар бир-бирларини жуда севар эдиларми?

30 Э на га. Шундай бўлса керакки, қочдилар-да. Оҳ, Ширин шўрликнинг менга ялиниб-ёлворганлари, гулдай ёноқларидан инжудай ёшлар тўкилгани...

Маҳинбону. Демак, бир-бирларини ниҳоятда севар эдилар...

Э на га. Жуда-жуда, маликам. Худди қумрилардай. Қумрилар ҳам бир-бирларига бунчалик ошиқу беқарор бўлмас...

Маҳинбону. У Ширинни ўпдимми?

Э на га. Қайдам, маликам.

40 Маҳинбону. Фарҳод ҳарамга киргандан кейин орқасидан кузатмадингми?

Э на га. Улай агар, кузатганим йўқ...

Маҳинбону. Упган!.. Фарҳод буғдойранг, йирик қўллари билан Шириннинг оппоқ билакларидан тутган...

(Дарчадан узоқлашади.) Чанқадим!.. Ҳалқумим қуриб кетяпти...

Э н а г а . Шарбат келтирайми... Сен қулупнай эзилган шарбатни севар эдинг...

Маҳинбону. Йўқ... сув... Шу ерда кўзада бор... (Энага кўзадан сув қуйиб беради... Маҳинбону ичади.) Илиқ, худди қондай... Шаҳарда яна ўлат бошланибди...

Э н а г а . Ашрафим ҳам айтаётган эди. Сувнинг иф-лослигидан дейишади... Бир эмас-бир кун шу лаънати
10 сувдан бутун шаҳримиз қирилиб кетади...

Маҳинбону (ўйчан). Демак, Ширин мени заррача ҳам севмас экан-да!

Э н а г а . Бу қандай гап, маликам! Қизнинг гуноҳига ботиб юрманг. Тепамизда худо бор-а... У сен учун жонини фидо қилишга тайёр.

Маҳинбону. Мени ташлаб қочди-ку... У мендан кўра Фарҳодни ортиқроқ севар экан...

Э н а г а . У бошқа севги.

Маҳинбону. Демак, ўша севги опа-сингил севгисидан, ота-она севгисидан устунроқ экан-да...
20

Э н а г а . Устунликка-ку устун эмас.., аммо у бутунлай ўзгача севги.

Маҳинбону. Борди-ю, сен ўша ўзгача севги савдосига гирифтор бўлганигда, Ашрафингни ташлаб қочармидинг?

Э н а г а . Мен кексайиб қолганман, маликам. Шунча ёшга кириб...

Маҳинбону. Ёш бўлсанг, қилармидинг? Ашрафинг отаси ўтган йили эмас, илгарироқ, сенинг ёш ва
30 гўзал вақтингда ўлган бўлса-ю, ўшанда Фарҳоддай бир йигитни учратиб қолган бўлсанг...

Э н а г а . Билмадим... Шаҳарда мен танийдиган Покиза деган бир қиз бор эди. Отаси темирчи. Олти ойлик келинлигида эридан тул қолди. Эридан кейин ойдаёқ бир ўғил кўрди. Шундан кейин шўрлик сочини супурги, қўлини косов қилиб шу ўғилни ўстирди. Қўп жойлардан совчи чиқди, ҳатто шаҳардаги заргарларнинг оқсоқоли ҳам киши қўйди. Аммо ҳеч кимга чиқмай, тул ўтди...

Маҳинбону. Заргарларнинг оқсоқоли эмиш! Уша
40 қизга Фарҳод учраганда эди...

Э н а г а . У замонда Фарҳод қаерда эди-ю? Ҳозир Покиза кампир бўлиб қолган. Бизнинг Фарҳод эса...

Маҳинбону (алам билан). Бизнинг Фарҳодми, ё бошқа Фарҳодми... ҳарҳолда, унга Фарҳод учрамаган-да...

Энага. Бундан чиқди, Ширин қочиб, тўғри қилган экан-да? Ҳозиргина ташлаб кетди, деб газабинг тошаётган эди-ку.

Маҳинбону. Газабим тошгани йўқ, энага... йўғе, газабландим! Довдираб қолдим, нима бўлганини ўзим ҳам билмайман! Юрагимни гусса босаётибди... Шамларни ёқ-чи...

Энага шамларни ёқади.

- 10 Қўй, қўй, шамларни ўчир... Майли, гаму гусса мени бўғиб ўлдирсин!.. Бағримга яна ҳам чуқурроқ бота қолсин... Юрагимнинг тилка-порасини чиқариб юборсин...

Энага (*шамларни ўчириб*). Худоғим, ўзинг сақла!..

Жимжитлик.

Маҳинбону. Энага, ростини айт, мен ҳали ҳам бирортага ёқармиканман? Биронтаси севармикин деб сўраётганим йўқ, ...лоақал ёқармикинман? Шу қаримсиқ, ҳунук башарам билан.

- 20 Энага. Хотин деган ёлғиз юздан иборат эмас ахир, маликам. Сенинг ақлинг, қадду қоматинг, андомингни айтмайсанми, қизим, санаморастадай вужудингни айт! Гапимизда худо ҳозир у нозир, сенинг вужудинг олдида Шириннинг вужуди сарв олдида мажнунтолдай бўлиб қолади. Менга қарагил-а, маликам, шаҳримизда Захро деган бир қиз бор, карвонбоши Ализоданинг қизи, ёшлигида чечак чиқиб, юзи чўтир бўлиб қолган, юзига қараб бир қисм нўхат сочсанг, бир донаси ерга тушмайди, аммо шунақанги келишган қадду қомати борки! Албатта, сенинг қаддинг олдида униқини тилга олмаса
- 30 ҳам бўлади... Лекин худо унга қадду қоматни берган. Ана оёқлару, ана кўкраклар, белини айт-а, бўйинини... Отаси ҳам жуда бадавлат киши... Йигит-ялангга талаш. Эшигидан совчи аримайди...

Маҳинбону. Отаси бадавлат дейсанми?

- Энага. Бир қатор карвони Ҳиндистонга жўнаса, бир қатори Бағдоддан келади!.. Лекин сенинг хазинанг олдида унинг давлати дарёдан томчи. Сен еру кўкнинг эгаси бўлган маликасан... Бир марта кўз учи билан қиё қарасанг, чидаб туратурган қайси бир эркак, қайси бир шаҳзода бор экан, ҳаммаси ҳам муккасидан оёғингга
- 40 йиқилади...

Маҳинбону. Сен ҳам вазирга ўхшаб гапирётибсан... Лекин бу гапларни айтишга сени ҳам мажбур қилдим... Ё оллоҳ! Менга нима бўлди?

Э н а г а. Мен бирор ёмон сўз айтиб қўйдимми, маликам? Дилингни ранжитдимми, жонгинам? Вой, мени худо кўтарсин... Мен эсини еб қўйган тентак кампирман... (Йиғлайди.)

М а ҳ и н б о н у. Йиғлама... Қўй, йиғлама... Ҳеч қанақа ёмон гап айтганинг йўқ... Ёмонлик менда... Қўй, йиғлама... Кўз ёшини кўришга тоқатим йўқ... Мана мен ҳам ерга ўтириб олиб, бошимни тиззамга қўйиб, уввос тортиб йиғлагим келаяпти.

Э н а г а. Болагинам! Жонгинам!.. Энаганг сенга қурбон бўлсин!.. Ўзингга ўзинг мунчалик жабр қилаверма... Оёқларингни ўпай? Уларни қўлга туширадилар! Албатта ушлайдилар! Ширин тентаклик қилди... Қатта деган кичкиналарнинг гуноҳидан кечади... Фарҳодни ўзингга вазир қиласан, никоҳларини ўқитиб, тўйларини қилиб юборасан. Никоҳ деган ҳамма гуноҳларни ювиб кетади... Сенинг ҳаққингга дуо қиладилар. Ўзлари ҳам бир-бировларига жуда мос, жуда ҳам муносиб!

М а ҳ и н б о н у. Улар бир-бирларига жуда муносиб дейсанми?

Э н а г а. Худди бир жуфт, қўшалок гилосдай!

В а з и р киради.

В а з и р. Улар шу ерда, маликам.

М а ҳ и н б о н у (паришон). Қим?

В а з и р. Ширинсултон билан бош наққош.

М а ҳ и н б о н у. Ўзлари келдиларми?

В а з и р. Йўқ, маликам. Тутиб келтирилди.

М а ҳ и н б о н у. Тезда икковини ҳам бу ерга келтир!

В а з и р. Хўп, маликам, лекин...

М а ҳ и н б о н у. Нима гап? Нима лекин! Тез бўл, гапир деяпман!

В а з и р. Наққош яраланган.

М а ҳ и н б о н у. Фарҳод яраланган? Нима деяпсан? Ақлингни еб қўйдингми?

В а з и р. Яраси оғир эмас. Ташвиш тортманг. Бироз тимдаланган, холос.

М а ҳ и н б о н у. Ахир, нега бундай бўлди? Сенга нима дейилган эди...

В а з и р. Карам қилинг, маликам... Отлиқлар қочоқларни қуршаб олганда бўёқчи уларга қарши ташланибди... Бўёқчидан шунчалик жасорат кутилмаган эди... Бу иблис худди Зол ўғли Рустамдай жангга киришибди. Ширинсултон унинг орқасига мингашиб олган экан. Шунинг учун бўёқчини тутиш қийин бўлибди. Ниҳоят Ши-

ринсултон отдан йиқилибди, шундан кейингина бўёқчи-ни ушлабдилар.

Маҳинбону. Ширин ҳам яраланганми? Отдан йиқилган-да юзи, кўзи...

Вазир (*унинг сўзини бўлиб*). Йўқ, маликам... Фақат тиззасининг кўзи бир оз қирилган. Хавфли эмас. Юзларига, ўша гўзал юзларига заррача ҳам зарар етган эмас! Иккаласини бирданига хузурингизга келтирайми? Шундай буюрдингиз чоғи?.. Лекин айрим-айрим

10 қабул этсангиз яхши бўлар эди.

Маҳинбону. Нега?

Вазир. Қулингизнинг фикрича, шундай қилсангиз муносиброқ бўлар эди...

Маҳинбону. Яхши. Ширинни келтир. Тез бўл, нимага қараб турибсан? Бор дарров!

Энага. Худога шукур!

Вазир чиқиб кетади. Маҳинбону девордаги қуёш шуғласини энагага кўрсатади.

20 Маҳинбону. Мана бу шуғлага қара, энага...
Энага. Қанақа шуғла? Қани?

Маҳинбону. Мана, мана буни кўраяпсанми?

Энага. Кун ботаяпти, ўшанинг шуғласи...

Маҳинбону. Истасанг, чиқиб кета қол...

Энага. Ихтиёр сенда.

Маҳинбону. Бора қол, бор.

Энага чиқиб кетади, Маҳинбону девордаги шуғлаларга маҳлиё бўлиб қараб қолади. Қўлини деворга қўяди. Шуғла қўлига тушади. Қўлини тортади, яна қўяди. Ширин киради, опасининг ҳаракатларини кузатади, юзлари ғамгин.

30 Ширин. Опа!..

Маҳинбону (*Ширинга ўгирилади*). Ширин! Жонгинам! (*Уни қучоқлайди.*) Тиззанг қаттиқ оғригани йўқми? Бошқа ерингга зарар етгани йўқми? (*Ширин опасининг қучоғидан зўр билан сирғилиб чиқади.*)

Ширин. Йўқ... Ҳеч еримга зиён етгани йўқ...

Маҳинбону. Тиззанг-чи! Ҳақимбошини чақиртирайми?

Ширин. Кераги йўқ... Оғриғи қолди.

40 Маҳинбону. Қийналиб кетдим! Жуда ҳам кўрқдим!

Ширин. Кечир мени. Сени шунчалик қийнаб...

Маҳинбону. Қўй, ундай дема... Биз опа-сингиллармиз!.. Ахир, мен сенга она ўрнидаман, биласан-ку!

Ш и р и н (*Маҳинбонуға тикилади*). Фарҳодни нима қиласан? Айта қол.

М а ҳ и н б о н у. Фарҳодними?

Ш и р и н. Ҳа.

М а ҳ и н б о н у. Бу ҳақда ҳали ўйлаб кўрганим йўқ... Аммо ташвиш тортма. Мен унга азоб бера олмайман. (*Кулумсирайди.*) Ҳатто бўйини ҳам уздирмайман... Ҳатто зиндонга ҳам ташлатмайман...

10 Ш и р и н. Хўп, бўлмаса, нима қиласан? Фарҳод нима бўлади? Мен-чи?

М а ҳ и н б о н у. Таажжуб, худди мен гуноҳкордай, мени сўроққа тутиб қолдинг-а...

Ш и р и н. Кечир... Лекин мен ҳам ўзимни гуноҳкор деб ҳис этмайман...

М а ҳ и н б о н у. Сени гуноҳкорсан дедимми?

20 Ш и р и н. Йўқ, опагон! Сен ёлғиз опагина эмас, ҳукмдорсан ҳам. Биз сенинг уйингдан эмас, ҳукмдорнинг саройидан қочдик. Ҳукмдор бизнинг орқамиздан отлиқлар чиқарди, қочоқларни тутдирди... Бўйнимиз қилдан ҳам ингичка.

М а ҳ и н б о н у. Йўқ, мен сенинг опанг бўламан, эшитдингми, опангман... Орқангдан отлиқлар чоптирганимда ҳам ҳукмдор эмас, опанг эдим. Қаерга кетмоқчи эдинг? Нима бўлишингни билармидинг? Сен бу ҳақда ўйлаганмидинг, Ширин?

Ш и р и н. Биз буни ўйлаганимиз йўқ...

М а ҳ и н б о н у. Уйлаганмидингиз деяётганим йўқ, ўйлаганмидинг деяпман.

30 Ш и р и н. Мен эса, ўйлаганимиз йўқ деяпман. Бундан буён мен эмас, биз ўйлаймиз, опа, Фарҳод ва мен. Бундан буён биз нафас оламиз — Фарҳод ва мен!

М а ҳ и н б о н у. Ширин! Сен тамоман бошқа бир инсон бўлиб қолибсан! Қандай қилиб, шу қадар тез ўзгариб кетдинг!

Ш и р и н. Энди мен йўқман, опа.

М а ҳ и н б о н у. Ҳа, сиз йўқсиз...

Ш и р и н. Фақат у бор.

40 М а ҳ и н б о н у. Мен буни яхши тушунаман! Бу туйғулар менга ошна... Қанчалик севишингни биламан... Севмак нима эканини биламан...

Ш и р и н (*изтиробда*). Опагон!..

М а ҳ и н б о н у. Сенга нима бўлди?

Ш и р и н (*Маҳинбонуни қучоқлайди*). Опа! Опагон! Албатта, сен севишни биласан, ҳеч ким сенчалик севишни билмайди... Ахир мен... Мен нонкўр, мен ярамас қиз,

мен бунинг гувоҳиман. Мана уйингдан қоча олдим, яшаб турибман... Буларнинг барчаси сен туфайли!

Маҳинбону (*Шириннинг қучоғидан сирғаниб чиқади*). Бу гапларнинг нима кераги бор?

Ширин. Ҳеч бир хотин, ҳеч бир вақт ҳеч кимга беролмайдиган нарсани сен менга бердинг... Сен севишни ҳаммамиздан кўра яхши биласан!

10 Маҳинбону. Сен ҳам худди шундай қилмасмидинг? Нега жавоб бермайсан? Аминманки, сен ҳам худди мендай қилган бўлардинг! Мен аминман, қилардинг! Шундай эмасми?

Ширин. Опа! Бу саволингга дарров жавоб беролмайман, чунки ҳозир шундай ҳолатдаманки, ёлғон гапиришим сира мумкин эмас... Кўнглимда ҳамма нарса шунчалик равшан, худди гул очилиб ётган боқчадай. Ҳа, опажон, мен ҳам сенинг учун худди шундай қилган бўлар эдим!

Бир нафас сукут.

20 Маҳинбону. Сен ҳам худди шундай қилган бўлардинг... Худди шундай... Аммо кейинчалик... Кейин Фарҳодни учратганимда, қилган ишингга пушаймон бўлмасмидинг?

Ширин. Тўхта, ўйлаб олай, опа... Сен нима дединг! Билмайман! Билмайман...

Маҳинбону. Кўнглим «равшан», «гул очилиб ётган боғдай» демаганмидинг? Сен бу дамда ёлғон гапиролмайсан-ку! Ўйлаб кўр! Борди-ю сен шундай ёш, соғлом, шундай хушрўй, шу қадар барқ уриб турган бўлмаганимда... Борди-ю сенинг ҳам юзинг меникидай хунук бўлганида... Ушанда Фарҳодни учратиб қолсанг, пушаймон бўлармидинг?

30 Ширин. Пушаймон... Пушаймон бўлардим, опа... Пушаймон бўлардим... (*Утириб йиғлай бошлайди. Маҳинбону унинг ёнига ўтириб, сочларини силайди.*)

Маҳинбону. Нега йиғлаётибсан?

Ширин. Сен пушаймонмисан деб ўйлаяпман...

Маҳинбону. Менми? Мен Фарҳодни учратганим йўқ.

40 Ширин. Шунинг учун йиғлаяпманки, ҳозиргача шу гапларнинг ҳеч бирини ўйламаган эканман... Сен тортган аччиқ азобларни ўйламаган эканман. Мен ёлғиз ўзимни ўйлаган эканман.

Маҳинбону. Йиғлама... йиғлама! Мен Фарҳодни учратганим йўқ... Мен пушаймон эмасман. Мен Фар-

ҳодни учратганим йўқ, шунинг учун ҳам бағрим кўк-
ламдаги боғдай гул-гул очилган эмас. Мен ёлғон гапи-
ришим мумкин... (*Ўрнидан туради.*)

Ш и р и н. Ёлғон сўзлашга ҳаққинг йўқ, опа!

М а ҳ и н б о н у. Ҳаққим бор, бўлганда қандай! Мен
тамоман бошқача бўлиб қолдим, Ширин. Иккимиз то-
тув, қўл ушлашиб юрган пайтимизда орамизга бирдан
ўт тушди...

Ш и р и н. Ғалати гапларни гапираяпсан, опа...

10 М а ҳ и н б о н у. Ғалати эмас... Қўрқинч! Нақадар
қўрқинчли нарсалар ҳақида ўйлаётганимни билсанг
эди...

Ш и р и н. Опа... Фарҳод ҳақида эмасми?

М а ҳ и н б о н у. Қўрқма. Мен шу қадар қаттиқ се-
ваманки, унга озор етказишим сира мумкин эмас...

Ш и р и н. Биладан, мени севасан! У сиз мен... мен
йўқман, у бор, холос...

20 М а ҳ и н б о н у. Бор, Ширин, мени ёлғиз қўй... Мен
Фарҳод билан гаплашишим керак... Мен у билан ёлғиз
қолиб сўзлашмоқчиман.

Ш и р и н. Бизларнинг ишимиз нима бўлади?

М а ҳ и н б о н у. Энаганинг гапига кўра, дарров ни-
коҳингизни ўқитдириб, қирқ кечаю қирқ кундуз тўй қи-
лишим керак экан...

Ш и р и н. Опажонгинам!

М а ҳ и н б о н у. Энаганинг гапига кўра дедим-ку.
Бу унинг фикри, меники эмас. Энди ҳамма гап менинг
қанчалик сева билишимда...

30 Ш и р и н. Сен дунёда энг яхши...

М а ҳ и н б о н у. Бор... чиқ...

*Ш и р и н н и ҳарамга кирадиган эшикдан чиқариб юборади. Ўзи
қайтади.*

(*Ўзича.*) Мен дунёда энг яхши.

В а з и р киради.

Сен бизни пойлаб турганмидинг?!

В а з и р. Ҳа, маликам.

40 М а ҳ и н б о н у. Шу тобда ниманидир синдиргим,
ниманидир парча-парча қилиб ташлагим, йўқ қилгим,
қон тўкким келиб турибди! Ҳойнаҳой сенинг қонингни
тўксам керак!

В а з и р. Қандай яхши бўларди, маликам!

М а ҳ и н б о н у. Фарҳодни келтир.

В а з и р. Мен ҳам ҳузурингизда қолайми, маликам? Еки бўёқчи билан ёлғиз қолишни истайсизми? Ёлғиз қолганингиз яхшироқ бўлар эди.

М а ҳ и н б о н у. Йўқ. Соқчилар кирсин.

В а з и р. Фармонингиз — қонун.

10 *В а з и р* чиқади. *М а ҳ и н б о н у* секин юриб бориб тахтга ўтиради. *Тўртга соқчи* кириб, эшик олдида туради. Саҳна ярим қоронғу. *Воқеа давомида аста-секин қоронғу тушади. В а з и р* билан *Ф а р ҳ о д* киради. *Вазирдан бошқа ҳамма эркакларнинг кўзлари ерда. Ф а р ҳ о д* таъзим билан яқинлашиб, *М а ҳ и н б о н у* га салом беради.

М а ҳ и н б о н у. Оғилдан қўй ўғирлагандай, синглимизни олиб қочдинг, Фарҳод. Устингга аскар юборсак, таслим бўлмабсан.

Ф а р ҳ о д. Таслим бўлмоқ одатим эмас, маликам.

М а ҳ и н б о н у. Сени фақат наққош десак, жанг қилишни ҳам билар экансан.

Ф а р ҳ о д. Билар эдим, маликам.

20 *М а ҳ и н б о н у*. Сени саройимизга бош наққош қилиб тайин қилган эдик. Аммо ҳалигача чизган нақшларингдан бирортасини ҳам кўрган эмасмиз.

Ф а р ҳ о д. Нақшларимни кўрмаганмидингиз? Ширинсултон кўшикида шарафадаги нақшларни кўрмаганмидингиз?

М а ҳ и н б о н у. Йўқ.

Ф а р ҳ о д. Мен кўргансиз-у, шунинг учун бош наққош мансабини бердингиз, деб ўйлабман...

30 *М а ҳ и н б о н у*. Бошингни кўтар, Фарҳод. Менга қара. Бошимдан оёғимгача томоша қилиб чиқ. (*Ф а р ҳ о д* бошини кўтариб *М а ҳ и н б о н у* га боқади, *М а ҳ и н б о н у* ўз бетидаги тўрни олади, унинг бети томошабинларга кўринмайди.) Сени ўлимга ҳукм қилмоғим лозим эди, ўлим жазоларидан истаганингни танла дейишим керак эди. Фақат ҳеч қандай ўлим, ҳеч қандай жазо, сенинг менга, бизга, шоҳ Салим қизи *М а ҳ и н б о н у* га етказган азобларингни... менга ва саройимизга етказган маломатларингни тасалли қилолмайди... Нега юзимга бундай ғалати қараётибсан?

40 *Ф а р ҳ о д*. Ерларга йиқилмоқ... этагингни ўпмоқ истайман... Сени кўриб, ўзимнинг инсон бўлганимга қувонмоқдаман! Қилган яхшиликларингни на малоика, на дев, на дарахт ва на қуш қила олади... Буни фақат инсон қила олади! Қалбим сенга бениҳоя ҳурмат билан лиммо-лим... Кўзларим...

М а ҳ и н б о н у. Бас! Етар... Кўзларингни ерга тик.

Бундан сўнг яна бир марта кўзингни юзимга тиксанг,
бошингни уздираман... Яранг оғир эмасми?

Ф а р ҳ о д. Йўқ, маликам.

М а ҳ и н б о н у. Ярангни даволадиларми?

Ф а р ҳ о д. Даволадилар, маликам. Ҳақимбоши қа-
ради.

*Шу тобда очиқ даричалардан, узоқ-узоқлардан юракни эзадиган
оҳу-фигон эшитилади.*

М а ҳ и н б о н у (*вазирга*). Бу нима?

10 В а з и р. Халқ ўлганларга мотам тутмоқда. Улат
қирғин солмоқда.

М а ҳ и н б о н у. Даричаларни ёпинг!.. (*Вазир билан
икки соқчи даричаларни ёпади. Фигон эшитилмайди.*)
Кўрдингни, Фарҳод, этагимни ўпгулик даражада яхши
одам эмасман... Аммо сен ҳам мендан қолишмайсан.
Ўлганлар учун йиғлаётган бу кишилар билан сенинг
ҳам ишинг йўқ. Сен ҳозир Шириндан бошқа нарсани
ўйламайсан... Хўп, Ширинни сенга берамиз, уста Фар-
ҳод. Уни олишга тайёрмисан? Хўш, сен бизга нима бе-
расан? Темиртоғни қазий оласанми? Темиртоғни қазиб,
ундаги сувни шаҳарга оқиза оласанми? Мен бу гапни
халқимиз учун, халқимизнинг ғамини еганим учун айта-
ётганим йўқ. Сув оқадими, йиринг оқадими, ичса-ича-
версин, менинг учун бари бир. Ширинга эга бўлмоқ
учун Темиртоғни қазиб ўта олармикансан — шунини бил-
моқчиман, холос. Менинг шартим шу. Шу шартимни
қабул қиласанми?

Ф а р ҳ о д. Қабул қиламан.

30 М а ҳ и н б о н у. Тоғни қазигунингча ўн беш йил,
балки йигирма йил ўтар, розимисан?

Ф а р ҳ о д. Розиман.

М а ҳ и н б о н у. Балки, Ширин бунчалик узоқ ку-
тишни истамас?

Ф а р ҳ о д. Розиман.

М а ҳ и н б о н у. Тоғни қазиб ўтмагунингча Ширин-
нинг жимжилоғини ҳам сенга кўрсатмаймиз.

Ф а р ҳ о д. Розиман.

40 М а ҳ и н б о н у. Балки, ишни битиролмасдан ўлиб-
кетсанг-чи.

Ф а р ҳ о д. Бари бир, розиман.

Жимлик. Маҳинбону тахтидан туради.

М а ҳ и н б о н у. Яхши... Боравер. Сизлар ҳам ке-
тинглар!

Соқчилар, Фарҳод, вазир чиқиб кетадилар. Маҳинбону тахтга чиқиб ўтиради. Букчайиб, бошини қўллари орасига олиб, ҳўнграб-ҳўнграб йиғлайди.

Шириним! Фарҳод! Фарҳод!

УЧИНЧИ ПАРДА

Пролог

Парданинг олдига ўнг томондан бир тўда арзинликлар чиқади. Баъзиларининг қўлида машғал, баъзиларининг қўлида фонарь. Чап томондан саҳна олдига Ашраф билан бағдодли киши чиқади. Улар тўхтаб аламонни томоша қиладилар.

10

1-ш а ҳ а р л и. Кеч қолдик! Кеч қолдик!

2-ш а ҳ а р л и. Яна бир соатлик йўл бор. Ҳадемай кун чиқади.

1-ш а ҳ а р л и. Қуёш чиққунча ета олмаймиз...

2-ш а ҳ а р л и. Уни кўролмай қоламиз...

1-ш а ҳ а р л и. Кеч қолдик! Кеч қолдик!

Бағдодли. Бу аламон қаерга кетаётибди, уста Ашраф?

20 Ашраф. Темиртоққа, Фарҳодни кўргани. Фарҳоднинг тоғ қазий бошлаганига бугун ўн йил тўлди.

Бағдодли. Бу гап Бағдодга ҳам етиб борган эди. Ишонмаган эдик. Демак, рост экан-да!

3-ш а ҳ а р л и (хотинига). Олти ойлик болага бунча азоб бермасанг!

Болалик хотин (эрига). Азобсиз иш борми, ўргансин-да. Буни туққанда озмунча азоб чекканманми? Мен унга Фарҳодни кўрсатаман!

3-ш а ҳ а р л и. Сен чарчаб қолдинг, менга бер, бир оз кўтарай.

30

Болалик хотин. Йўқ, йиқитиб қўясан...

1-ш а ҳ а р л и. Кеч қолдик! Кеч қолдик!

2-ш а ҳ а р л и. Ҳадемай кун чиқади...

Бағдодли (Ашрафга). Демак, қуёш билан баравар ишга тушади-ю, қуёш ботгунча...

Ашраф. Ҳа, қуёш ботгунча ишлайди.

Бағдодли. Борди-ю Фарҳодни кўришга кетаётган бу халойиқ Темиртоққа кун чиққунча бориб етолмаса, унда нима бўлади?

40

Ашраф. Унда юз ботмонлик гурзисининг ҳайбатли садосини эшитадилар. Гурзисининг садоси — гўё минг одам бирваракай куйлаб, ўн минг созанда бирданига соз чалаётгандай! Даҳшатли, аммо ғоят гўзал садо! Мунгли, аммо чексиз умид бағишлайдиган садо!

Пакана одам (новча одамни қувиб етиб, этагидан торгади). Ҳой-ҳой, тўхта, биродар... Сен ҳам жини бўлиб қолдингми?

Новча одам. Этагимни йиртасан, қўйиб юбор.

Пакана одам. Бу нодон аламон нима қилаётганини билмайди! Бўёқчини пайғамбар деяпти булар!

Новча одам. Йўқ-э. Пайғамбари нимаси! Пайғамбар ҳам эмас, жин ҳам эмас... Сен билан менга ўхшаган оддий бир инсон боласи.

10 Пакана одам. Ўз манфаати учун унаб ётган бир ҳайвон! Ўлгудек ўжар! Муддаосини биламиз! Ширинсултонни оламан, маликага куёв бўламан, деган ҳаёлда! Шунинг учун тоғ қазияпти... Тентакни қара-я! Хасислик кўзини кўр қилиб қўйибди! Эҳа... шундай тоғни ёриб ўтиб бўлармишми?

Новча одам (пакана одамга). Этагимни қўйиб юбор, деяман... (Этагини унинг қўлидан тортиб олади.) Биламан сени! Сув келиши биланоқ биринчи бўлиб кўза кўтариб чиқасан?

20 Пакана одам. Қанақа сув? Ун йилдан буён кутавериб кўзимиз тўрт бўлди. Яна ўн йил кутсак ҳам бўлмайди! У замонгача ким бору ким йўқ! Ишонма бу гапларга! Қани қайтдик.

Пакана яна новчага ёпишади. Новча одам уни итариб йиқитади, ўзи аламонга қўшилиб кетади. Пакана одам ўрнидан туради, чангаларини қоқиб, орқасига қайтади.

30 Бағдодли. Мажнун ҳақида эшитган эдик. Лайлининг ишқида чўлларга чиқиб кетган, кеча-кундуз оҳ тортиб, бағрини қора тошлар тилган бечора эди. Ошиқ деганинг ана шунақанги, бўйни букик, кўзи ёшли... бўлади шекилли деб юрар эдик. Ҳолбуки, Фарҳодингиз на йиғлайди, на оҳ-зор қилади...

Ашраф. Бизнинг Фарҳод одамларга тоза сув бериш учун юз ботмонлик гурзи билан тоғ қазимоқда.

Бағдодли. Ажойиб одам экан!

Биринчи қиз. Наҳотки бугун ҳам Фарҳодни кўролмай қолсам-а!

Иккинчи қиз. Мен кўрганман... ўтган йили.

40 Биринчи ёш қиз. Жуда ҳам чиройликми? У ҳам сени кўрдими?

Иккинчи қиз. Биз кўпчилик эдик.

Биринчи қиз. Сени кўрса, балки Ширинни унутар эди!

Иккинчи қиз. Нима, Ширин жуда чиройли эканми?

Биринчи қиз. Ҳа, ҳарҳолда сендан чиройлироқ.

Ашраф (*бағдодлига*). Сен ҳозир мана шу йўлдан борсанг, масжид кўринади, Ализоданинг уйи ана ўша ерда. Уғлига мендан салом айтсанг, сенга бошпана беради.

Бағдодли. Сен-чи?

10 *Бу вақт аламон чап томондан чиқиб кетган эди. Парда олдида бағдодли билан Ашраф гина қолади.*

Ашраф. Мен Фарҳоднинг олдига бораман. Отаси уста Беҳзод наққошликни ташлаб қўйгани учун ўн йилдан буён Фарҳоддан аразлаб юрарди. Аранг кўндирдим. Бугун чолни етаклаб ўша ёққа олиб кетаётибман... Чол ўзи ҳам ўғлини тоза соғинган. Биз отда борамиз. Қуёш чиққунигача етиб олармиз, деб ўйлайман. Хайр, худо ёр бўлсин!

Бағдодли. Йўқ, мен ҳам сиз билан бораман.

20 Ашраф. Бўлмаса, қани юр. Худо хоҳласа, қуёш чиққунигача етиб оламиз, Фарҳодни кўрасан.

Бағдодли. Ҳеч бўлмаса гурзисининг товушини эшитишга ҳам розиман...

Чиқадилар.

Бешинчи кўриниш

30 *Темиртоғнинг тепасида майдонча. Чапда булоқ қайнаб турган горнинг оғзи. Унда — дарахтзор, узоқ уфқда ўрмон. Энг олдинда бир-бирдан пастак, қатор экилган ўн бир терак. Ун биринчи терак — ҳали ёш кўчат. Саҳна тонг нурлари билан ёришган. Фарҳод ўн биринчи теракни ўтқазиб бўлиб, қўлининг тупроғини қоқмоқда.*

Фарҳод. Ун биринчи теракни ҳам ўтқаздим... Бу ерга келганимга ўн бир йил тўлаяпти... Ҳализамон қуёш чиқади! (*Теракчани сийпаб.*) Совқотаяпсанми? Дийдираб кетаяпсанми, ниҳолгинам?

Кичик терак. Совқотаётибман...

Фарҳод. Ҳали-замон исиб қоласан! Бирпас ўтмай қуёш чиқиб, шохларингни илитади.

Кичик терак. Билмадим, исирмиканман...

40 Фарҳод. Ке қўй, эркаланма... Исиб кетасан! Ана оғангни қара, ўн йил аввал ўтқазган эдим, бўй тортганини кўр! У ҳам сенга ўхшаган қилтириқ бир ниҳол эди. Ййи сен билан овора бўлиб, ёр-ошналар билан

саломлашишни ҳам ёддан чиқарай дебман. (Чинорга суяб қўйган гурзисини олади.) Салом гурзим, қадрдоним, салом!

Гурзи. Салом, Фарҳод!

Фарҳод (гурзини ерга тик қўйиб, унга суянади).

Салом, Темиртоғ! Салом масканим, салом!

Чўлпон юлдуз. Салом, Фарҳод!

Фарҳод. Салом, Чўлпон юлдузи! Туя қўнғироғидай ҳали ҳам солланиб турибсанми? Салом!

10 Чўлпон юлдуз. Салом, Фарҳод!

Фарҳод. Салом, буғулар, жайронлар, салом!

Жайронлар

Салом, Фарҳод!

Буғулар

Фарҳод. Салом, қишни пойлаб ётган бўрилар, каштан дарахтлар тагида ухлаб ётган айиқлар, одамзод этига ишқибоз бўлган илонлар, маккор ва лақма, хонн ва жасур йиртқичлар, қурт-қумурсқалар, ўтлар, дарахтлар, зайтун шохлари, буғдой бошоқлари, кулувчи анор, йиғлоқи беҳи — ҳаммангизга, ҳаммангизга салом!

20 Ҳаммаси. Салом, Фарҳод!

Фарҳод. Салом, биродарлар! Ҳаммангизга яксара салом!

Ҳаммаси. Салом, биродарларимиз! Салом, Фарҳод!

Фарҳод яна гурзисини чинорга суяб қўяди. Ўзи дарахт тагига ўтиради. Булбул сайрай бошлайди.

30 Фарҳод. Бугун юрагимда аллақандай бир қайғу бор, дўстларим. Лекин бу қайғу киши қалбига қора пашшадай ёпишиб оладиган қайғулардан эмас; ўзи нордон олмага ўхшайди, лекин мағзини қурт емаган, тоза.

Булбул. Сен ошиқсан, уста Фарҳод!

Фарҳод. Бу маълум. Худога шукр, ошиқман, булбул! Ошиқ ошиқни кўзидан биледи. Сен ҳам мени бир қарашда билдинг, булбул! Ахир, сен бу ерларга кечагина учиб келган эдинг-ку!

Кулувчи анор қаҳқаҳа уриб юборади.

Кулувчи анор! Нимага мунча кулаяпсан?

Кулувчи анор. Сендан кулаяпман!

40 Йиғлоқи беҳи ҳўнграб йиғлайди.

Фарҳод. Йиғлоқи беҳи! Нега йиғлайсан?

Йиғлоқи беҳи. Сенинг ҳолингга йиғлаяпман!

Фарҳод. Мен ўз аҳволимга йиғламайман ҳам, кулмайман ҳам. Ўз аҳволимдан мамнунман, худога шукр! Лекин кўнглимдаги осуда қайғу... Сен бунга нима дейсан, Чўлпон юлдуз?

10 Чўлпон юлдуз. Сенинг хаёлларинг кўп узоқларда, уста Фарҳод. Кеча Ширинни кўрмаганингга, товушини эшитмаганингга, қўлидан тутмаганингга ўн йил тўлди.

Фарҳод. Мен унинг дийдорини тўйиб кўролмадим!

Чўлпон юлдуз. Юзи ёдингдами?

Фарҳод. Йўқ.

Чўлпон юлдуз. Наҳотки унутган бўлсанг?

20 Фарҳод. Унутмоқ эмас... йўқ, бу тамоман бошқа бир нарса... Кўзи, қоши, лабларининг бичими ёдимда йўқ... Қанча зўр берсам ҳам, унинг юзини кўз олдимга келтира олмайман. Унинг юзи оппоқ шуъла каби хотирамда қолган. Худди сенинг нурингга ўхшаш, узоқ-узоқлардан оқариб кўрингандай... Йўқ, ундай эмас, хаёл ёки шарпадай эмас, ҳароратли, жонли бир нарсадай... Одамни қийнаб юборадиган даражада жонли... типирчилаб тургандай... вужудимга шу қадар яқин, худди ўз теримдай... У ҳамма ерда бор, ҳамма нарсада бор, сенда ҳам, мана бу чинорда ҳам, гурзимда ҳам, шабадаларнинг шивирлашида ҳам, бу ерга мени кўргани келувчи кишиларнинг чеҳраларида ҳам! Ҳамма ерда, ҳамма нарсада!

30 Темиртоғ. Сиз, инсонлар... муҳаббатларингиз жуда ғалати!

Фарҳод. Нима деяпсан, Темиртоғ?

Темиртоғ. Муҳаббатларингиз жуда ғалати, деяпман... Сен бўриларга, қушларга, каштанзордаги айиқларга, буғдой доналарига, тупроққа қара... Улар фақат таналари билан севадилар, қўллари, лаблари, кўзлари билан севадилар. Сиз бўлсангиз... юрагингиз билан ҳам, хаёлингиз ва ақлингиз билан ҳам севар экансиз.

40 Фарҳод. Тўғри айтаяпсан, Темиртоғ. Айниқса, севган ёримиз кўзимиздан, лабимиздан, қўлимиздан узоқ бўлса, биз унга бутун борлигимиз билан интиламиз!

Темиртоғ. Сизни бахтсиз қилган нарса ҳам шу.

Фарҳод. Бахтиёр қилган ҳам шу. Бизнинг умидорзуларимиз — қувватимиздир.

Кулувчи анор қаҳқаҳа уради. Йиғлоқи беҳи йиғлаб юборади.

Сен фақат кулишни биласан, кулувчи анор, сен эса, фақат йиғлашни биласан, йиғлоқи беҳи. Фақат йиғлашни! Инсон йиғлашни ҳам, кулишни ҳам билади.

Т е м и р т о ғ. Уста Ашраф келаяпти!

Ф а р ҳ о д. Уста Ашраф? (*Ўрнидан туради.*) Қани у! Ҳа, ана... (*Ашрафга пешвоз чиқади.*) Салом, Ашраф! Хуш келибсан!

А ш р а ф. Саломат бўл! (*Қучоқлашадилар.*) Қани топ-чи, ҳузурингга кимни олиб келдим?

10 Ф а р ҳ о д. Ширинимни?!

А ш р а ф. Йўқ, уста Фарҳод, Ширинни олиб келиб бўлармиди?

Ф а р ҳ о д. Бўлмаса кимни олиб келдинг? Наҳотки...

А ш р а ф. Топдинг, уста Беҳзодни, отангни бошлаб келдим.

Ф а р ҳ о д. Отам! Қани у?

Беҳзод билан бағдодли киради.

Ф а р ҳ о д (*шошиб қолади. Отасининг қўлини ўпади*). Отажон!

20 *Ота-бола бир муддат бир-бирларига термулиб қоладилар.*

Б е ҳ з о д. Менга мунча тикилиб қолдинг? Қучоқласанг-чи. Ёки кишининг қучоқлашиши, олиб қочилиши, тоғларнинг қазилиши учун албатта Ширинсултон бўлиши лозимми?

Ф а р ҳ о д (*отасини қучоқлайди*). Отажон!

Б е ҳ з о д (*Фарҳоднинг қучоғидан ўзини қутқариб*). Тўхта, тўхта!.. Бўғиб ўлдирасан-ку. Наққошликни ташлаб, тошчақарликни бошлаганингдан буён қўлларинг темирдай бўлиб кетибди. Шундай наққош-а!.. Ана тагин миямга қон тепиб кетди!

30 Б а ғ д о д л и. Салом, уста Фарҳод!

Ф а р ҳ о д. Салом, биродар. Хуш келибсан!

А ш р а ф (*бағдодлини таништиради*). Бу киши Бағдоддан бўлади... Шаҳримизга кеча келди. Бу ерда лолаларни қандай чизишимизни кўрмоқчи экан.

Б е ҳ з о д. Эшитаётибсанми, ҳой тошчақар, одамлар бизнинг лолаларни кўрмоқ учун Бағдоддан келадилар-у, сен бўлсанг...

Ф а р ҳ о д. Отажон, ўтирсанг-чи, чарчаб келгандир-сан.

Б е ҳ з о д. Йўқ... Қани, қирқ ботмонли гурзингни бир кўрайлик-чи...

Фарҳод гурзисини келтириб, отасининг оёғи остига қўяди.

Оғир кўринади. (*Гурзини аранг қимирлатади.*) Ҳа, чиндан ҳам, қирқ ботмон деганларича бор экан. Қани ўзинг бир кўтариб боқ-чи, кўрайлик. (*Фарҳод гурзини кўтаради.*) Наққошнинг қўлига қаламдан бошқа асбоб ярашмас деб ўйлар эдим. (*Фарҳод гурзини ерга қўяди.*) Қани энди, қазийтган горингни ҳам кўрайлик.

Ф а р ҳ о д. Марҳамат!

Фарҳодга эргашиб горнинг оғзига борадилар.

10 **Б е ҳ з о д.** Демак, мана шу тешикдан ичкарига кириб кетасан? Оҳ ўғлим, ўғилгинам! (*Бағдодли билан Ашраф горга қарайдилар ва орқага тисариладилар.*) Шундай қилиб шаҳарга сув келтирмоқчимисан? Шунга кўзинг етадимми?

Ф а р ҳ о д. Ишончим комил, отажон.

Б е ҳ з о д. Халқ сенга ишонади. Халқни алдаб бўлмайди. Халқ сенинг Ширинсултонингга эришмоқ учунгина тоғ қазийтганингни аллақачон унутиб юборган.

Ф а р ҳ о д. Мен ҳам унутиб юборганман.

20 **Б е ҳ з о д.** Ширинни-я?

Ф а р ҳ о д. Йўқ... уни унутиб бўлармиди? Қалбимда Ширин билан сув бир-бирига қўшилишиб кетган. Мен Темиртоғни нима учун қазийтганимни ўзим ҳам билмай қолдим — Ширин билан қовушмоқ учунми ёки халқни сув билан қовуштирмоқ учунми...

Б е ҳ з о д. Яна неча йиллик ишинг бор?

Ф а р ҳ о д. Қамида ўн йил.

30 **Б е ҳ з о д.** Қани, сенга бир қарай-чи... Юзларинг оқариб кетибди. Офтоб кўрмайсан-да, ўшаники... Кечалари ишлаб, кундузлари дам олсанг бўлмайдими?

Ф а р ҳ о д. Бошдаёқ ишнинг интизомини шундай белгилаган эдим, дада... Энди ўзгартириш қийин...

Б е ҳ з о р. Тўғри... Ишнинг интизомини бузиш қийин. Лекин шундай бўлса ҳам эрта билан бир оз кечроқ ишга тушсанг ё бўлмаса кечқурун бир оз илгарироқ тинсанг... Қуёш ботмасдан илгарироқ... Бўлмаса, жуда рангинг кетиб қолибди, ўғлим...

Ф а р ҳ о д. Утирмайсанми, отажон?

Б е ҳ з о д. Хўп.

40 **Ф а р ҳ о д** билан **Б е ҳ з о д** чим устига, бир-бирларига юзма-юз ўтирадилар.

Онанг ҳар ой сени кўргани келарди-а?

Ф а р ҳ о д. Ҳар ой келарди...

Беҳзод. Мендан яширинча. Лекин мен бари бир билардим. Хотинлар ажойиб халқ бўлар экан. Айниқса, она бўлдим — тамом деявер: боладан бошқа ҳеч ким кўзига кўринмайди. Ўз қўлимда жон берди... Ула-ўлгунча тилидан тушмадинг... Энг сўнгги нафасида кўрган одами мен бўлдим, аммо кўзи кўрмасди. У, ёнида бўлмасанг ҳам, сени кўрди... Йиғлаётибсанми? (*Узининг кўз ёшини енглари билан артади.*) Ҳеч вақт ўлим ҳақида ҳам ўйлаганмисан?

10 Фарҳод. Ўйлаганман, отажон.

Беҳзод. Кўрқинчлими?

Фарҳод. Йўқ, дада.

Беҳзод. Мен ҳам кўрқмайман. Лекин айрилиқ азоби — азобларнинг энг даҳшатлиси экан.

Бу вақт Ашраф билан бағдодли эгилиб, ердаги ўтларни томоша қилишади.

Ашраф. Уста Беҳзод!

Беҳзод. Нима дейсан?

Ашраф. Топдим чоғи...

Фарҳод билан Беҳзод Ашрафнинг ёнига келишади.

20 (*Беҳзодга бир япроқ узатиб.*) Мана бунга қаранг, шу эмасми?..

Фарҳод (*Ашрафнинг қўлидан иккинчи япроқни олиб*). Бу нимага керак?

Ашраф. Нимага кераклигини уста Беҳзод айтиб берсин.

Беҳзод. Сен халқ учун тоғ қазийганинда, бизларни қўл қовуштириб ўтирибди, деб ўйлаганмидинг? Наққошлар, тошйўнарлар, мискарлар бирлашиб, шаҳарда йигирма тўрт фонтан қураётирмиз.

30 Ашраф. Темиртоғнинг суви йигирма тўрт фонтандан отилиб туради.

Беҳзод. Йигирма тўртталови ҳам мрамардан бўлади... Бугун биз мана шу хабарни сенга етказгани келган эдик...

Ашраф. Энг катта фонтан чинор майдонига қурилади.

Беҳзод. Нақшларни Ашраф икковимиз чизамиз.

40 Ашраф. Мана бу япроқларнинг нусхасини ойнатошга кўчирсак яхши чиқар, деб ўйлайман.

Фарҳод (*қўлидаги япроқни текшириб кўриб*). Шу япроқними?.. Йўқ, унча келишмайди.

Ашраф. Ёқтирмадингми?

Фарҳод (*таёқча билан ерни чизиб кўрсатади*).
Фонтанга қўйиладиган ойнатош мана шундай ўрнатил-
са керак? Шунақами?

Ашраф. Ҳа, ҳа...

Фарҳод. Агар сиз шу япроқни ойнатошнинг атро-
фига мана шундай қилиб (*чизади*) чизсангиз, мана қа-
ранг-а, жуда қўпол чиқмайдими?

Бағдодли. Тўғри.

Ашраф. Лекин биз...

10 Беҳзод. Лекин-пекини йўқ, Фарҳод ҳақли... хунук
чиқади!

Ашраф. Ахир биз япроқни худди шундайича чиза-
вермаймиз-да, уни ўзгартирамиз.

Фарҳод. Яъни қандай? (*Чизади.*) Мана бундай-
ми? (*Чизади.*) Мана бундай қилиб чизса ҳам бўлади.
(*Чизади.*)

Ашраф. Мана бу учинчи нусха хаёлимга келгани
йўқ эди.

20 Фарҳод. Ана кўрдингизми, бўлмас экан. Сиз бир
нафас тўхтаган-а... (*Югуриб бориб горнинг ёнидаги ер-
ларни тимирскилаб, ўтлар орасидан бир япроқни узиб
олиб келади.*) Мана! Ойнатошга мана бу япроқдан нус-
ха кўчириш керак! (*Ерга чизади.*)

*Мана бу томонини бир оз чўзиш керак. (Чизади.) Мана бу томо-
нини эса кенгайтириш керак. (Чизади.)*

Бағдодли. Баракалла! Худо ҳақи, жуда чиройли
чиқади!

30 Беҳзод. Оҳ, ўғлим... Яна миямга қон тепиб кетди!
Шундай наққош-а... Шунча йиллар ўтса ҳам ҳунаринг-
ни унутмаган экансан!

Фарҳод. Инсон йилларча гаплашмагани билан ўз
она тилини унутадими?.. Хўш, қачондан ишга тушмоқ-
чисизлар?

Ашраф. Эрта тонгдан.

Беҳзод. Бу иш беш-олти йилга чўзилади. Балки
ундан ҳам кўпроққа борар...

Бағдодли. Йиллар тез ўтиб кетади.

40 Беҳзод. Умр ҳам шунга ўхшаш... Фарҳод, балки
мен фонтанлардан сув сапчиганини кўролмасман...
Ешим етмишдан ошиб қолди, ахир... Лекин ўша фон-
танларнинг қандай отилишини кўз олдимга келтира
оламан... Қайдам, балки ойнатошларга ўйиладиган
нақшларни ҳам битиролмасман... Зиёни йўқ! Ашраф
менинг ишларимни давом эттиради! Лекин мрамор фон-
танларимизнинг худди сувдай шуъладор, сувдай мусаф-

фо ва гўзал, сувдай баҳайбат бўлишлигини биламан!

Фарҳод. Отажон... Ҳар куни дейишга-ку тилим бормайди, ишинг кўп, аммо ҳеч бўлмаса, ҳафтада бир марта келиб турсанг.

Беҳзод. Келаман, болам, келаман... рангинг қочиб қолибди, бир амаллаб озгина бўлса ҳам, офтоб кўриб турсанг яхши бўлар эди... Ё оллоҳ... Хўш, энди биз кетайлик.

Фарҳод. Яна бир оз қолгин, отажон.

10 Беҳзод. Кетишимиз керак, ўғлим. Ҳар ҳафтада келиб тураман дедим-ку... Қани кетдик... Яхши қол.

Фарҳод отасининг қўлини ўлади.

Ашраф. Хайр, Фарҳод.

Бағдодли. Яхши қол, уста Фарҳод.

Фарҳод. Кузатиб қўяман...

Саҳнанинг чап томонига қараб юрадилар.

Беҳзод. Кечалари тинч ухлайсанми, ахир?

Фарҳод. Тинч ухлайман, отажон.

20 Беҳзод. Ухлаш керак, тинч ухлаш керак... дам олиш керак...

Фарҳод. Дам оламан, ота...

Ҳамма чиқади. Саҳна бирпас бўш қолади. Кейин ўнг томондан, тепанинг орқасидан Ширин чиқиб келади, Фарҳод кетган томонга қарайди ва секин дарахт орқасига яширинади. Фарҳод қайтиб келиб, саҳнанинг ўртасида тўхтади. Ширин ердан бир тош олиб Фарҳодга отади. Фарҳод атрофга қарайди. Ширин яна, яна бир тош отади. Фарҳод тошларни дарахт орқасидан отилаётганини пайқаб, ўша томонга боради. Ширин дарахт орқасидан чиқади.

30 Ширин! (Бир-бирларига отиладилар, қучоқлашадилар, кейин Фарҳод Шириннинг қўлларидан тутиб кўзига термулади.) Ширин! Ширин!

Ширин. Фарҳод!

Фарҳод. Қандай қилиб келдинг? Қочиб келдингми? Йўқ, йўқ, бирпас жим тур... Гапирма... Юзларингни тўйиб томоша қилай!

Ширин. Фарҳод! (Кулумсирайди.)

Фарҳод. Шириним! Жилмайишинг нақадар чиройли! Сувда қуёш шуъласи каби...

40 Ширин кулади.

Кулишларинг нақадар гўзал! Баҳор шабадаси ёш новдаларни силкитганидай...

Ширин овоз чиқармай йиғлайди.

Нега йиғлаяпсан?

Ш и р и н. Севинчимдан. Кўз ёшларим чарақлаб кулиб турибди, кўрдингми...

Ф а р ҳ о д. Гапир, қандай келдинг, Ширин? Жонгинам... Қандай қилиб келдинг? Қочиб келдингми? Орқангдан одам қувмасмикан?

Ш и р и н. Қочганим йўқ. Соқчилар билан келдим. Улар тепаликнинг орқасида мени кутиб туришибди.

Ф а р ҳ о д. Бўлмаса опанг...

10 Ш и р и н. Худога шукур, у соғ-саломат! Мени ўзи юборди...

Ф а р ҳ о д. А? Менинг ёнимга ўзи юбордимми? Бутунлай-а?

Ш и р и н. Мен умрбод сеникиман!

Ф а р ҳ о д. Шириним! *(Ширинни қучоқлайди.)* Бундан буён сен ҳаммавақт менинг билан бирга бўласан... Менинг билан... менинг бағримда шунчалар яқин, шунчалик қувончли, шунчалик жонли... *Ўзимники! (Ширинни бағридан бўшатиб, қўлларидан ушлайди, форнинг оғзига томон етаклайди.)* Юр, сенга ишлаётган жойимни кўрсатаман... Тўхта, аввал гурзимни кўрсатай. *(Гурзини кўрсатади.)* Мана... Қани, бир дастасидан ушлаб кўр-чи!

Ш и р и н гурзини ушлаб кўради, лекин қимирлата олмайди.

Ш и р и н. Мунча оғир! *(Фарҳоднинг яланғоч мускулларига қараб.)* Мускулларинг тошдек қаттиқ бўлиб кетибди. Мени қучоқлаганингда назаримда суякларим қирсиллаб кетди... Бир оз рангинг қочибди, Фарҳод, аммо бу сўлғунлик ҳуснингга яна ҳусн қўшибди...

30 Ф а р ҳ о д. Биласанми, отам келди... Ўн йиллик гинасини ташлаб, кўргани келибди!

Ш и р и н. Хурсандман.

Ф а р ҳ о д. Чолни кўриб жуда қувониб кетдим! Мана энди сен келдинг, Ширин! Энди айрилиқ-ҳасратлар тамом тугади! Бундан буён иккимиз ҳар кеча юлдузларни томоша қиламиз. Ҳар тонготарда ёнма-ён уйғонамиз... Менинг Шириним! Менинг кечаю кундузим!

Ш и р и н. Мана шу ерга ўтир.

Ф а р ҳ о д ўтиради, Ш и р и н кўкат устига ётиб, бошини Ф а р ҳ о д нинг тиззасига қўяди.

40 Сўзимни бўлмасдан қулоқ сол... Ҳамма гапни сенга бир бошдан айтиб беришим керак...

Ф а р ҳ о д. Гапир, лекин тез бўлсин... чунки ҳозир мен бўлиб ўтган ишларни эмас, эндиги бўладиганларни ўйлагим келади.

Ш и р и н. Тингла, тингла... Қўрқинчли бир нарсани билиб қолдим. Ишонгим келмайди, аммо ишонмасдан иложим йўқ... Опамнинг бу ўн йил ичида кундан-кунга мендан узоқлашиб, бегоналашиб бораётганини ўйлаб кўрганимда... У яна янги шарт қўйди...

Ф а р ҳ о д. Қанақа шарт? Тезроқ айтсанг-чи?

Ш и р и н. Бундан уч ой бурун вазир вафот этди.

Ф а р ҳ о д. Эшитганман.

10 Ш и р и н. Ўлмасдан бир кун илгари вазир менинг олдимга келди. Мен инсоннинг бунчалик хоин, бунчалик маккор, бунчалик нафратга тўлиқ бўлишини билмас эканман! «Ширинсултон, мен сени нафратлайман,— деди,— менинг кунларим саноқли, биламан, бугун-эрта ўлиб кетаман, аммо ўлмасдан олдин сенга икки оғиз сўзим бор,— деди...— Сен опангни фақат чиройидангина эмас, балки севган кишисидан ҳам маҳрум қилдинг...»,— деди.

Ф а р ҳ о д. Нима дединг?

20 Ш и р и н. Вазир шундай деди...

Ф а р ҳ о д. Ёлғон!

Ш и р и н. Биламан... Чиройидан маҳрум қилганим тўғри...

Ф а р ҳ о д. Уни сенга ўзи берган!

Ш и р и н. Баъзида, кошки эди шу ишни қилмаганда-ю, ўлиб кетаверганим яхши эди, дейман.

Ф а р ҳ о д. Ширин!

Ш и р и н. Ўзинг ўйлаб кўр... Бировнинг ҳиммати билан, шу қадар улуғ ҳиммати билан яшаётган бўлсаму, яна ўша кишини севгилисидан, сендан маҳрум қилсам!

30 Ф а р ҳ о д. Ёлғон!

Ш и р и н. Балки тўғри ҳамдир...

Ф а р ҳ о д. Тўғри бўлганда ҳам бу иш учун на сен гуноҳкор, на мен!

Ш и р и н. Бари бир эмасми, Фарҳод! Юзимга астойдил тикил-чи... Пешонамдаги учта ажинни кўраяпсанми? Буларнинг икkitаси сендан айрилиқнинг нишонаси, учинчиси яқиндагина пайдо бўлди. (Фарҳод Шириннинг пешонасидан ўпади.) Опам мендан гўзал эди.

40 Ф а р ҳ о д. Йўқ! Дунёда ҳеч қайси гўзал сендан гўзалроқ бўлолмайди!

Ш и р и н. Оҳ, агар мен ўлганимда у гўзаллигича қоларди. Икковингиз учрашар эдингиз... Шундайми? Жавоб берсанг-чи! (Ўрнидан туради.) Йўқ, вазир ёлғон гапирган! Мен бахтиёр бўлишни истайман!

Ф а р ҳ о д. Биз бахтиёр бўламиз... Айтгандай, сенга

ишлаётган жойимни кўрсатмоқчи эдим. (Форнинг олди-га олиб боради.) Ана, кўрдингми?

Ш и р и н. Мунча қоронғу!.. Ҳамма нарсани унутишни истар эдим! Бу қоронғуликни ҳам, ўн йиллик айриликни ҳам, опамни ҳам... Юр, кетамиз!

Ф а р ҳ о д. Қаерга?

Ш и р и н. Бахт сари... Шарафасидаги нақшларни ўз қўлинг билан чизган кўшкимизга... Мен сенга олма отиб ўйнаган боғчамизга... Сенга нима бўлди? Нега юзимга бундай таажжуб билан қараяпсан?

Ф а р ҳ о д. Опанг ўйлаб чиқарган янги шарт нима эди?

Ш и р и н. Фарҳоднинг олдига бор, деди. Агар у шу топдаёқ, шаҳарга сув келтирмоқ учун тоғ қазиш ишини тўхтатиб, сен билан бирга шаҳарга қайтса, тўйингиз бўлишига розиман... Агар бу шартимни қабул қилмаса, ҳамма нарса илгаригича қолаверади...— деди.

Ф а р ҳ о д. Маҳинбонунинг янги шarti шунақа дегин!

20 Ш и р и н. Бу шарт эмишми? Шарт жуда ғалати-я, нима дейсан? Лекин менга қара... Йиллар бўйи эшитганим овозидан опамнинг қандайдир сирли нияти борлигини пайқадим... Хонлик десам, тилим бормайди! Макр десам, йўқ, у бунга қобил эмас! Уч десам... Оҳ, Фарҳод, юр тезроқ кетдик! Бу ерда бир нафас ҳам қолишни истамайман...

Ф а р ҳ о д. Бу ер ёқмадими?

30 Ш и р и н. Бу ер бошимизга айрилиқ солди... Кўшкимиз, боғчамиз, гуллари сен чизган нақшларга ўхшаган боғчамиз — у ерда... У ерда ҳамма нарса яхши!

Ф а р ҳ о д. Ширин!

Ш и р и н. Менга жуда ғалати қарадинг-а...

Ф а р ҳ о д. Ширин! Шаҳримизга сув чиқариш учун ўн йилдан буён қояларни ёриб ётибман. Шаҳарга сув бориши керак, албатта боради! Фонтанлардан йиринг эмас, сенинг кўзларинг каби жилвали, қўлларинг каби гўзал, нафасинг каби соф сувлар оқади! Мармар фонтанлардан сув сапчийди, Ширин!

40 Ш и р и н. Нималар деяпсан?

Ф а р ҳ о д. Бундан буён халқимиз ўлатдан қирилмайди... Гузар-гузарларда тўпланиб ожизликдан оху фиғон тортмайди...

Ш и р и н. Фарҳод... Мен билан бирга кетмоқчи эмасмисан? Демак, мени ортиқ севмайсанми?

Ф а р ҳ о д. Сени ҳеч қачон ҳозиргидай қаттиқ севган

эмасман! Ун йил мобайнида горнинг ичида юз аршинча илгариладим... Энди рўпарамда биттагина қора қоя қолди... Ана шу қояни парчалаб ўтсам, уёғи сув!

Ш и р и н. Бу неча кунда бўлади? Жавоб берсангчи! Неча ойда?.. Нега жавоб бермайсан?.. Неча йилда? Йўқ, йўқ, жавоб берма... *(Йиғлайди.)*

Ф а р ҳ о д. Йиғлама... йиғлама, Ширин! Қўз ёшларинг билан қўлларимни боғлама! Қувончларинг билан билагимга қувват бер!

10 Ш и р и н. Мен қаҳрамон эмасман... Мен ўз ёри билан қовушмоқни истаган, уни ўн йил кутган ожиз бир аёлман, холос. ...Шунча интизорликдан кейин ўз ёрининг қалбига ёт эканини тушунган бир шўрлик аёлман...

Ф а р ҳ о д. Ҳамиша қалбимдасан, қўлларимдасан, кўзларимдасан!

Ш и р и н. Мен кетаман...

Ф а р ҳ о д. Кетма... Қол!

20 Ш и р и н. Мен билан кетмайсанми? Демак, яна йилларча кўзинг-кўзимга тушмайди, қўлинг-қўлимга... Кетмайсанми? Пешонамда учта ажин бор... Лекин мен ҳали гўзалман. Кўшкимиз, ўзинг чизган нақшлар сени кутаётибди, Фарҳод! Кетмайсанми?

Ф а р ҳ о д. Ширин!

Ш и р и н. Кетмайсанми?

30 Ф а р ҳ о д. Одамлар пашшадай қирилиб турган бир пайтда сен билан мен кўшқингда кумуш кўзаларда Темиртоғнинг сувини ичиб бахтиёр бўла қоламизми? Йўқ, ўша сув Арзиннинг мрамар фонтанларидан сапчиб туриши керак! Албатта шундай бўлади! Биргина қоя қолди... Мен уни парчалаб ташлайман!

Ш и р и н. Сен Арзинни мендан кўра ортиқроқ севар экансан!

Ф а р ҳ о д. Сен ҳам арзинли эмасмисан, ахир?

40 Ш и р и н. Кетишим керак. Мени ўп! *(Фарҳод Ширинни ўпади.)* Тағин... *(Фарҳод Ширинни ўпади.)* Биз яна йилларча дийдор кўришмаймиз... Манглайимдаги ажинлар кўзларимни босиб тушади... Сўнгра дудоқларимгача тушади... Қариб қоламан... Ушанда, ниҳоят, сен шаҳаримизга сув келтирганингда ва биз қовушганимизда афсус-алам билан юзларимга қарарсан!

Ф а р ҳ о д. Сен менинг учун ҳар қачон ҳам...

Ш и р и н. Бас! Ишонаман... Қўлингни бер... *(Фарҳод қўлини беради, Ширин унинг қўлини ўпади.)* Худога топширдим... Фарҳод... *(Фарҳод Ширинни қучоқламоқ-*

чи бўлади.) Йўқ, фақат кўзларимдан ўп... (Фарҳод Шириннинг кўзларидан ўпади.) Бу ҳикояда ҳар ким бир иш билан ўзини кўрсатди... Мен ҳам бир иш қиламан, мен сени кутаман, қамоқдаги эрини кутган хотин каби, аскарга кетган ўғлини кутган она каби кутаман... Яхши қол, Фарҳод!

Ф а р ҳ о д (Шириннинг орқасидан боради). Кетма... Шу ерда қол.

10 Ширин шошиб узоқлашади. Фарҳод унинг орқасидан қараб қолади. Кейин тепаликка чиқиб узоққа тикилади.

Ширин! Ширин!

Халқ киради. Қуёш чиқмоқда.

Х а л қ. Салом, Фарҳод! (Фарҳод халққа ўгирилди.) Қуёш чиқаётибди, Фарҳод! Биз, гурзингнинг гумбурашани тинглагани яна келдик. Саломлар бўлсин, Фарҳод!

Ф а р ҳ о д. Салом, халойиқ!

20 Болалик хотин. Сени кўрсин, сендай баҳодир йигит бўлсин деб, олти ойлик ўғлимни олиб келдим, уста Фарҳод!

Ф а р ҳ о д. Мен баҳодирманми? Ўғлинг мендан яхшироқ бўлсин!

1-қ и з. Кўзларимга тикил, уста Фарҳод! Сен тикилган кўзлар муродига етармиш...

Х а л қ. Кун чиқаётибди, Фарҳод, қара, кун чиқаётибди!

Ф а р ҳ о д. Салом, қуёш!

Қ у ё ш. Салом, Фарҳод!

Ф а р ҳ о д. Гурзий-гароним, тайёرمىсан?

30 Г у р з и. Тайёрман, қўлларингни кутаётирман, Фарҳод!

Ф а р ҳ о д. Қора қоянинг орқасидаги сув, овозимни тинглаяпсанми?

С у в (узоқдан). Ҳа... а... тинглаётибман, Фарҳод...

Ф а р ҳ о д. Қора қоя, сен-чи, тайёرمىсан?

Қ о р а қ о я. Тайёрман, Фарҳод! Кел, олишайлик, вақт ўтмасин!

40 Ф а р ҳ о д гурзини олиб ғорга кириб кетади. Бир муддатдан кейин гурзининг борган сари кучайиб бораётган товуши эшитилади.

Болалик хотин. Гурзининг товушини тингла, ўғлим, гурзининг товушини тингла!

Х а л қ. Қора қояларни янч, Фарҳод, янч! Темиртоғнинг сувлари, тезроқ сапчинг! Кўзаларимизни тўлдиринг! Ур, Фарҳод, янч!